

Ympäristötoimittajan pelisäännöt

Mikko Saarinen

Opinnäytetyö, Viestinnän ko.

Syksy 2013

<p>Tekijä tai tekijät Mikko Saarinen</p>	<p>Ryhmätunnus tai aloitusvuosi 2007</p>
<p>Raportin nimi Ympäristötoimittajan pelisäännöt</p>	<p>Sivu- ja liitesivumäärä 47</p>
<p>Opettajat tai ohjaajat Miisa Jääskeläinen</p>	
<p>Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on selvittää, kuinka toimia ympäristötoimittajana eri eturyhmien ja osapuolten välissä. Onko objektiivinen suhtautuminen mahdollista tai edes suotavaa? Työn tavoitteena on tarjota näkökulmia ympäristötoimittajan työhön sekä työkaluja ympäristöaiheiden käsittelyyn mediassa.</p> <p>Opinnäytetyötä varten on haastateltu kolmea kokenutta ympäristötoimittajaa. Haastattelut ovat laajoja teemahaastatteluja, joiden antia analysoidaan laadullisen sisällönanalyysin menetelmällä.</p> <p>Työn lähtökohtana oli oletus, että ympäristökiistojen osapuolet pyrkivät aktiivisesti vaikuttamaan toimittajan työhön. Tämä oletamus ei osoittautunut täysin vääräksi: viestintätoimistot ja tiedottajat pyrkivät vaikuttamaan juttujen sisältöön.</p> <p>Työn lopputulos on se, että absoluuttinen objektiivisuus on mahdotonta. Mitä enemmän tieto alkaa saada yhteiskunnallisia ulottuvuuksia, sitä vaikeammaksi objektiivisuus käy. Toimittajan tulisi olla riippumaton kaikesta ja pysyä uskollisena totuudelle, joka ympäristöjournalismissa esiintyy yleensä biologiaan perustuvina selkeinä faktoina.</p> <p>Ympäristökiistojen osapuolia on syytä lähestyä asia edellä ja ennakkoluulottomasti. Tilannetaju, tunneäly ja ihmistuntemus ovat suureksi avuksi osapuolten kanssa toimitaessa. Ympäristötoimittajan tärkeimmät työvälineet ovat laaja yleissivistys, ympäristöaiheiden terminologian ymmärtäminen ja suhteellistamisen taju, kielitaito sekä oikeanlainen asenne työhön. Huumoria ja itseironiaa ei saa unohtaa.</p>	
<p>Asiasanat Ympäristö, Ympäristöjournalismi, ympäristöetiikka</p>	

Degree programme

<p>Authors Mikko Saarinen</p>	<p>Group or year of entry 2007</p>
<p>The title of thesis Some Ground Rules for Environmental Journalism</p>	<p>Number of pages and appendices 47</p>
<p>Supervisor Miisa Jääskeläinen</p>	
<p>The aim of this study is to investigate how an environmental journalist is to operate in the conflict between opposing parties and interest groups. Is it possible to maintain an objective attitude? Is it even desirable to do so? My aim is to offer tools for and insight into environmental journalism, as well as to scrutinize how environmental issues are treated in the media. For this I interviewed three experienced environmental journalists. The interviews were vast theme interviews, which I analyzed using qualitative content analysis. I also studied relevant literature regarding environmental journalism. The main premise for this study was the assumption that opposing sides of any environmental controversy would try to influence journalistic work.</p> <p>This premise proved to be true to a large extent. Communication consultants and PR specialists do indeed attempt to influence journalistic work. My conclusion is that absolute objectivity is impossible. As information gains social importance, it is more difficult for it to maintain objectivity regarding it. Environmental journalist shouldn't be dependent on anything but the truth, and the truth regarding environmental journalism can be found in clearly stated biological and scientific knowledge. All parties involved should handle environmental issues with an open mind and without prejudice. Discretion, emotional intelligence and knowledge of human nature are some the best tools for this. An environmental journalist's most important tools are a great deal of common knowledge, an understanding of environmental terminology, the art of proportion, language skills and the right kind of attitude to work, not forgetting humor and being able to laugh at yourself.</p>	
<p>Key words environment, environmental journalism, environmental ethic</p>	

Sisällysluettelo

1	Johdanto	1
2	Ympäristöjournalismin teoriaa	3
2.1	Keskeisiä käsitteitä	3
2.2	Ympäristöjournalismin historia	5
2.3	Eettiset periaatteet ympäristötoimittajan työssä.....	9
2.3.1	Ympäristöetiikka.....	9
2.3.2	Antroposentrinen ympäristöetiikka	10
2.3.3	Antroposentrisen ympäristöetiikan ongelmat.....	12
2.3.4	Luontokeskeinen ympäristöetiikka.....	13
2.3.5	Luontokeskeisen ympäristöetiikan ongelmat.....	14
2.4	Ympäristötoimittajan rooli.....	15
2.5	Talous ja ympäristö	17
2.5.1	Median kaksijakoinen rooli.....	18
2.5.2	Luonto ja talous törmäyskurssilla	19
3	Tutkimuksen toteutus.....	20
3.1	Haastatteluaineisto	20
3.2	Haastattelumenetelmä.....	21
3.3	Haastattelujen analysointi.....	22
4	Tulokset.....	23
4.1	Tiet ympäristötoimittajaksi.....	23
4.2	Eettisyys ja objektiivisuuden ongelma	24
4.3	Haastateltavien kokemus toimittajan roolista.....	26
4.4	Ovatko luonnon ja yritysten tarpeet yhteensovittamattomia?.....	27
4.5	Ympäristöjournalismin tila ja tulevaisuus.....	29
4.6	Kuinka toimia ympäristökiistojen osapuolten kanssa.....	31
4.6.1	Esimerkkitapaus: sudet	33
4.6.2	Vihaposti.....	34
4.7	Ympäristötoimittajan tärkeimmät työvälineet	35
4.7.1	Yleissivistys.....	35
4.7.2	Terminologia	36

4.7.3	Suhteellistaminen.....	37
4.7.4	Asenne	37
4.8	Yksi ympäristöjournalismin tabu.....	39
5	Johtopäätökset.....	40
6	Pohdinta	43
6.1	Tutkimuksen arviointi.....	43
6.2	Lopputyön arviointi ja idea jatkotutkimukseen.....	44
7	Lähteet.....	45

1 Johdanto

Ympäristöjournalismi on nykyisin tarpeellisempaa kuin koskaan aiemmin. Tilanteessa, jossa ilmastonmuutos etenee nopeammin kuin sen hillitsemiseen pyrkivä poliittinen päätöksenteko, on ympäristöjournalismille suorastaan huutavaa tarvetta.

Ympäristöasioihin erikoistuneita toimittajia löytyy lähinnä suurista toimituksista ja alaan erikoistuneista lehdistä, mutta toimittajakunnan lajina ympäristötoimittaja on sangen harvinainen tapaus, suorastaan liian harvinainen aihealueen merkittävyyden huomioon ottaen. Myös ympäristöjournalismia koskevaa tutkimusta on tehty varsin vähän muihin journalismin lajeihin verrattuna.

Tietoa ja tiedon jakajia tarvitaan luonnon monimuotoisuuden turvaamiseksi. Tässä asiassa hyvin perehtyneillä toimittajilla on tärkeä rooli. Ympäristötoimittajan työllä on myös yleissivistävä tehtävä ylläpitää ja lisätä lukijoiden ympäristötietoutta. Samalla sen tulisi vahvistaa luonnon monimuotoisuuden hyväksyntää koko yhteiskunnassa. Myös päättäjät lukevat lehtiä ja uutissivustoja, joten hyvin tehty työ kartuttaa päättäjien tietämystä ja auttaa päätöksenteossa.

Ympäristötoimittajat tekevät työtään omia näkemyksiään voimakkaasti ajavien eturyhmien ristitulesa. Karkeasti jakaen äärilaitoja edustavat yhtäällä yritysmaailma toimijoi-
neen ja toisaalla luonnonsuojelijat järjestöineen. Näiden ääripäiden väliin sijoittuu tilanteesta ja asiaongelmasta riippuen sekalainen joukko eri toimijoita, esim. maanomistajat, paikalliset asukkaat ja kesämökkeilijät, viranomaistaho ja tutkijat. Keskenään täysin eri mieltä olevat eturyhmät ovat yhdessä asiassa liikuttavan samanmielisiä: kamppailut joko voitetaan tai hävitään mediassa. Tätä taustaa vasten kysymys toimittajan roolista sekä toimitustyön puolueettomuudesta on erinomaisen tärkeä.

Tutkimuskysymykseni on se, mitkä ovat ympäristötoimittajan pelisäännöt: pyrin löytämään vastauksen siihen, miten toimia ympäristötoimittajana niin eri eturyhmien ja osapuolten välisissä konflikteissa, kuin myös lievempien näkemyserojen vallitessa. Onko neutraali suhtautuminen mahdollista tai edes suotavaa? Työni tavoitteena on tarjota

työkaluja ja näkökulmia ympäristötoimittajan työhön sekä ympäristöaiheiden käsitte-
lyyn mediassa. Tutkimukseni aineisto koostuu kolmen kokeneen ympäristötoimittajan
teemahaastatteluista. Aihe on minulle tärkeä, koska minussa on sen verran maailman-
parantajan vikaa, että haluan kantaa oman korteni kekoon tässä asiassa.

Käsittelen työssäni myös ympäristöetiikkaa. Toisaalta se muodostaa aatteellisen perus-
tan ympäristötoimittajan työlle, mutta sitä voi pitää myös yhtenä ympäristöjournalistin
tärkeimmistä työvälineistä. Ympäristökeskustelussa arvokannanotot pysyvät usein pii-
lossa, ja ne ovat luettavissa vain rivien välissä. Se ei ole välttämättä haitallista, sillä on-
gelmien ratkaisukeinoista saattaa vallita yksimielisyys, vaikka niitä arvotettaisiin täysin
erilaisista lähtökohdista. Pahimmassa tapauksessa umpikujaan ajautuneista keskusteluis-
ta taas tulee itse ongelma. Arvolähtökohtien hahmottaminen auttaa ongelmien ympäril-
lä käytävän keskustelun ymmärtämisessä, ja tässä ympäristöetiikka on suureksi avuksi.

Journalismia ei harjoiteta tyhjiössä. Viimeistään medioissa tapahtunut murros on tuo-
nut selvästi esiin sen arvoasetelman, jonka puitteissa journalistien on leipänsä hankitta-
va. Onpa kyse sitten lehtitalojen rakennemuutoksista, toimittajuuden muuttumisesta
klikkausten laskemiseksi internetissä tai siitä eetoksesta, joka rajaa ympäristötoimittajan
pelikenttää, markkinatalouden säännöt vaikuttavat hyvinkin suoraviivaisesti journalistin
työssä. Ympäristötoimittaja joutuu tasapainoilemaan kahden vastakkaisen arvomaail-
man välissä.

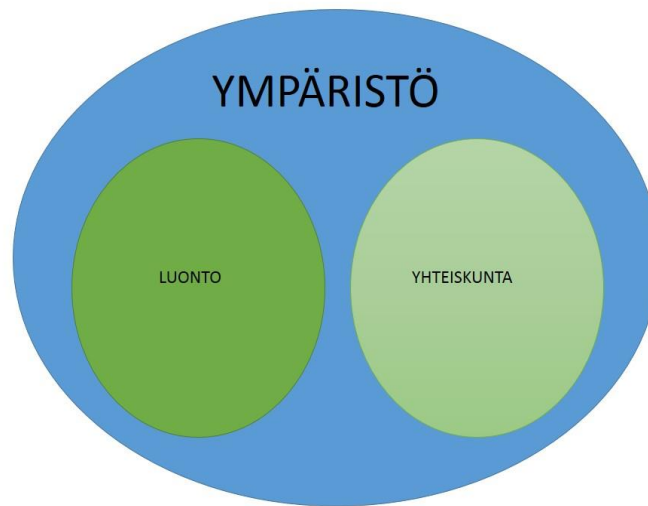
Taloukasvu ja kilpailukyky näyttävät olevan yhteiskuntamme tärkeimmät arvot. Se, että
ihmiset ja ympäröivä luonto voivat huonosti, on näiden arvojen näkökulmasta toisar-
voista, mikäli siitä ei koidu niille merkittävää haittaa lähitulevaisuudessa. Maailman pa-
heneva ekologinen tila on suorassa syy-yhteydessä taloukasvuajatteluun. Uusiutuvia
luonnonvaroja kulutetaan liikaa. Ihmiskunta elää yli varojensa. Kaiken lisäksi ihmisen
teollinen toiminta kiihdyttää ilmastonmuutosta, joka uhkaa myös länsimaista kulutus-
keskeistä kulttuuriamme. Ihmiskunnan suuria kohtalonkysymyksiä on, kuinka taloudel-
linen kasvu voitaisiin kytkeä irti luonnonvarojen kulutuksen kasvusta. Ovatko luonnon
ja yritysten tarpeet keskenään yhteensovittamattomia? Tähän kysymykseen pyrin myös
löytämään vastauksen opinnäytetyössäni.

2 Ympäristöjournalismin teoriaa

2.1 Keskeisiä käsitteitä

Luonto ja ympäristö

Luonto tarkoittaa laajimmillaan maapallon muodostamaa elollista ja elotonta kokonaisuutta. Tämä näkemys sisällyttää ihmisen ja ihmisasutuksen luonnon osaksi. Suppeammin määriteltynä luonnolla tarkoitetaan sellaista aluetta, jota ihminen on joko hyvin vähän tai ei ollenkaan muokannut. (Vilkkä 1998, 16.)

Kuvio 1. Käsitteet

Ympäristöllä tarkoitetaan ihmisen välitöntä elinympäristöä, joka koostuu sekä ihmisen rakentamasta yhteiskunnasta, kulttuuriympäristöstä, että myös luonnonympäristöstä. (Innanen 2008, 17)

Ympäristöjournalismi

Ympäristöjournalismi käsittelee nimensä mukaisesti ympäristöön ja luontoon liittyviä asioita. Ympäristöjournalismissa ympäristö, luonto ja ihmiset mukaan lukien, sekä ympäristöön liittyvät ongelmat ja muutokset nähdään yhteiskunnallisessa valossa (Kantola 2003, 18).

Ympäristöongelmat

Ympäristöongelmalla tarkoitetaan ympäristössä tapahtuvia tai tapahtuneita haitallisia muutoksia, jotka ihminen kokee ongelmallisiksi (Vilkkä 2003, 26).

Luonnonsuojelu

Luonnonsuojelu määritellään nykyään suppeammin kuin ennen. Ympäristönsuojelu nähdään laajempänä käsitteenä ja luonnonsuojelu sen osana. Luonnonsuojelu määritellään luonnonalueiden, kasvien ja eläinten suojeluksi. Suojelun syynä voi olla halu säilyttää luonto tuleville sukupolville tai halu varjella alkuperäisluontoa sen itsensä vuoksi. (Vilkkä 2003, 32-33.)

Ilmastonmuutos

Ilmastonmuutos on käynnissä oleva maapallon lämpö-, kosteus- ja tuulioloissa sekä kaikissa muissa ilmasto-olosuhteissa tapahtuva pitkän aikavälin muutos. Siihen vaikuttavat sekä ihmistoiminta että ihmisestä riippumattomat seikat, kuten auringon säteilymäärän vaihtelut ja tulivuorenpurkaukset. Pääasiassa ilmastonmuutos johtuu kasvihuonekaasujen aiheuttamasta kasvihuoneilmiön voimistumisesta. Ilmastonmuutos ei etene tasaisesti sen enempää maantieteellisesti kuin ajallisestikaan, vaan sen ilmenemismuodot vaihtelevat alueellisesti hyvin paljon. (Hakala&Välimäki 2003, 88.)

Kasvihuoneilmiö

Kasvihuoneilmiöllä tarkoitetaan vesihöyryn, hiilidioksidin ja muiden ns. kasvihuonekaasujen aiheuttamaa ilmiötä, joka lämmittää maapallon pintaa. Kaasut päästävät lävitseen lyhytaaltoista auringonvaloa, mutta pidättävät maanpinnasta säteilevää pitkäaaltoista lämpösäteilyä. Kasvihuonekaasujen päästöt voimistavat kasvihuoneilmiötä. Ranskalainen Joseph Fourier esitti kasvihuoneilmiön periaatteen vuonna 1827. (Hakala&Välimäki 2003, 88 – 106.)

Luonnonvarat

Luonnonvaroilla tarkoitetaan kaikkea sellaista luonnossa olevaa, jota ihminen voi hyödyntää. Luonnonvaroja luokitellaan niiden riittävyyden mukaan. Uusiutumattomia luonnonvaroja on rajallinen määrä, kun taas uusiutuvia luonnonvaroja syntyy lisää luonnollisissa prosesseissa. (opettajatv.yle.fi.)

Kestävä kehitys

Kestävä kehitys on ohjattua ja jatkuvaa yhteiskunnallista muutosta, jonka tavoitteena on turvata hyvät elämisen mahdollisuudet niin nykyisille kuin tulevillekin sukupolville. Termin lanseerasi vuonna 1987 nk. Brundtlandin raportti eli YK:n Ympäristön ja kehityksen maailmankomission laatima ohjelma ”Yhteinen tulevaisuutemme”. Kestävän kehityksen mallin mukainen kuluttaminen tapahtuu tulevien sukupolvien tarpeet huomioiden. Siinä pyritään minimoimaan haitallisten ympäristövaikutusten tuottaminen, lisäämään oikeudenmukaisuutta sekä ihmisten hyvinvointia ja olemaan samalla taloudellisesti kannattavaa. Hyviä esimerkkejä kestävä kehityksen mukaisesta arkipäiväisestä toiminnasta ovat jätteiden lajittelu ja energian säästäminen. (Vilkka 1998, 198.)

2.2 Ympäristöjournalismin historia

Ympäristöjournalismi ilmaantui niin Suomessa kuin muuallakin tiedotusvälineisiin 1960-luvulla, jolloin 1940- ja 1950-lukujen nopea taloudellinen kasvu yhdistettynä useisiin aiemmin kehitettyjen kemikaalien aiheuttamiin ongelmiin synnytti ensimmäisen voimakkaan ympäristökeskustelun aallon. (Heiskanen 2004, 22.)

Tutkijat alkoivat havahtua ympäristöongelmien olemassaoloon, ja media seurasi muutaman vuoden viiveellä. Tuolloin puhuttivat soiden kuivaaminen, vesistöjen pilaantuminen sekä elohopean vaikutus vesistöihin ja etenkin kalakantoihin. Ympäristöasiat pysyivät uutisissa myös kahden öljytankkerin tuhoisan karilleajon vuoksi. Soiden suoje-
lusta kirjoittaminen myötävaikutti siihen, että jo seuraavalla vuosikymmenellä aloitettiin laajoja valtakunnallisia suoje-
luohjelmia, joiden ansiosta monet suoalueet ovat säästyneet luonnontilaisina. (Lappalainen 1991, 21-22.)

Ympäristöasioille ei 1960-luvulla ollut omaa paikkaansa toimitusten työjaossa, ja aihealueen artikkeleita oli vaikea sijoittaa perinteiselle uutisjaon kartalle. Vakiintuneet uutiskriteerit jarruttivat ympäristöasioiden pääsyä uutisointiin. Pitkän aikavälin vähittäisinä prosesseina tapahtuvat ympäristömuutokset eivät olleet tuoreita, tärkeitä yksittäisiä tapahtumia, eivätkä ne tuntuneet tärkeältä verrattuna tavanomaiseen uutisvirtaan. Suurten katastrofien, kansainvälisten ympäristökokousten ja ympäristöä koskevan lainsäädännön myötä kriteerit alkoivat täyttyä ja ympäristöaiheiden tärkeys tunnustettiin median sisällä. Ratkaiseva seikka oli ympäristö-käsitteen vakiintuminen käyttöön, jonka myötä ensimmäiset ympäristötoimitukset, ympäristösivut ja ympäristötoimittajat tulivat osaksi mediaa. (Suhonen 1994, 59.)

1970-luvulla keskustelu siirtyi raaka-aine- ja energiavarojen riittävyteen. Julkisuudessa keskusteltiin paljon raaka-aineiden kierrätyksestä sekä säästävän teknologian kehittämisestä (Heiskanen 2004, 22). Seitsemänkymmentäluvulla uutisoinnissa mukaan tulivat konfliktit luonnonsuojelijoiden ja virkavallan välillä, perinteisen luonnonsuojelun pysytellessä sivummalla. 1960- ja 1970-lukujen ympäristöjournalismia voi luonnehtia asianajournalismiksi. Objektiivisuuteen ei edes pyritty, vaan toimittajilla oli tietty fokus, johon keskityttiin.

Rajalinjat olivat hyvin selvät: toisella puolella olivat luonnon asialla olevat toimittajat, ja vastapuolella ”pahat saastuttajat”. Seitsenkymmentäluvun toisella puoliskolla tapahtuu entistä pahempia ympäristökatastrofeja, jotka ihminen oli aiheuttanut. Love Canalin ja Seveson lisäksi vuosikymmenen tärkeimpiä aiheita olivat Reinin saastuminen, Kojjärvi-liike, Harrisburgin ydinvoimalaonnettomuus sekä öljytankkerien karilleajot. Näistä tapahtumista uutisoitiin myös Suomessa, ja osaltaan ne kasvattivat ihmisten tietoisuutta ympäristöasioista. Harrisburgin läheltäpiti-tilanteen jälkeen ydinvoiman turvallisuusriskit tulivat osaksi julkista keskustelua. (Lappalainen 1991, 22.)

Kahdeksankymmentäluku toi uhanalaisten lajien suojelun yhdeksi ympäristöjournalismin keskeisimmäksi missioksi. Metsätuhoista, ilmakehän ja ilmaston muutoksista kirjoitettiin enemmän kuin aiemmin. Vesistöasiat pysyivät myös pinnalla. 1980-luvun alkupuolella käytiin kiivas julkinen keskustelu Pohjanmaan pienten jokien rakentamisesta ja

vesihallituksen osallisuudesta siihen. Toimittajien laaja kirjoittelu jokijupakasta pysäytti lopulta jokien rakentamisen. (Lappalainen 1991, 15.)

Suomen ympäristöjournalismin historian rajapyykkinä voidaan pitää Tshernobylin ydinvoimalaonnettomuutta 1986. Ympäristöjournalismi lisääntyi tiedotusvälineissä huomattavasti katastrofin jälkeen. (Lappalainen 1991, 21.)

Sen aseman vakiintumista mediassa auttoivat vuosikymmenen muut suuronnettomuudet: Bhopalin hyönteismyrkkytehtaan kaasuräjähdyksen Intiassa 1984, joka on edelleen maailman pahin teollisuusonnettomuus; sekä Exxon Valdez -nimisen öljytankkerin karilleajo Alaskan edustalla 1989. Se ei ollut historian pahin tankkerin aiheuttama öljyturma, mutta mediassa sitä käsiteltiin ylivoimaisesti eniten, ehkä onnettomuuden sijaintipaikan vuoksi. (Heiskanen 2004, 23.)

Yhdeksänkymmentäluku oli ympäristöjournalismissa arkipäiväistymisen aikaa. Edellisen vuosikymmenen veroisia ympäristökatastrofeja ei sattunut maailmalla eikä Suomessa. Varsinaiset ympäristöasiat jäivät mediassa eläinoikeusaktivistien turkistarhoille tekemien iskujen jalkoihin.

Eläinoikeusliike oli näkyvä osa Suomessa 1990-luvulla virinnyttä radikaaliliikehdinnän aaltoa. Se edusti uudenlaista politiikan toimintakulttuuria, jollaiseen Suomessa ei oltu totuttu. Keskeistä sille oli kielteinen suhtautuminen edustukselliseen demokratiaan ja puoluepolitiikkaan sekä suoran ja osallistuvan demokratian korostaminen. Valtamediassa aktivistit suhtautuivat kielteisesti, ja tunne oli molemminpuolinen. Mediassa vallalla oleva näkökulma, joka korosti menettelytapojen laittomuutta, vei kuitenkin huomion aktivistien ajamalta asialta. (Sipilä 2011, 23-24.)

Vuosituhaten vaihteessa tapahtui muutos eläinoikeusliikkeen mediakäyttäytymisessä, sekä myös median asennoitumisessa aktivisteihin. Aktivistit luopuivat vapautuskuista turkistarhoille. Sabotaasien sijalle tuli salakuvaus. Aktivistien turkistarhoilla ja sikaloissa salaa kuvattu materiaali löi nopeasti itsensä läpi mediassa. Aktivistit saivat erävoiton, kun tuotantoeläinten kurjat olot sekä tehotuotanto yleensäkin nousivat julkisen keskustelun aiheeksi. Median asennoitumisessa tapahtunut keskeinen muutos näkyi

parhaiten siinä, että salakuvauskampanjat tulkittiin julkisuudessa terrorismin sijaan pikemminkin tutkivaksi journalismiksi. (Sipilä 2011, 31.)

2000-luvun eittämättä merkittävin ympäristöjournalismiin vaikuttanut asia oli internetin vakiintuminen kulttuurina dominoivaksi tekijäksi. Vaikka perinteinen journalismi – ympäristöjournalismi mukaan lukien – hakee edelleenkin identiteettiään ja paikkaansa verkkomaailmassa, ovat kansalaisjärjestöt ja aktivistit puolestaan hyötäneet internetin aikakaudesta huomattavasti. 2000-luvulla mediassa käsiteltiin jo aiemmilta vuosikymmeneltä tuttuja teemoja. Ydinvoima, metsien tuhoaminen ja eläinten oikeudet pysyivät asialistalla, unohtamatta tietenkään maailmalla tapahtuneita katastrofeja, mm. tankkeri Prestigen karilleajon aiheuttama ympäristötuho Espanjan rannikolla 2002, öljyteollisuuden tuhoama Nigerian suistoalue, Meksikonlahden valtava öljyturma ja Fukushiman ydinvoimalaonnettomuus 2011, joka oli pahin lajissaan heti Tshernobylin jälkeen. Ylivoimaisesti eniten on kuitenkin puhuttanut ilmastonmuutos. Ilmastonmuutos tuli vakioaiheeksi vuosien 2003 ja 2004 aikana, mutta aihe löi itsensä kunnolla läpi vasta viime vuosien aikana.

Taulukko 1. Ympäristöjournalismin historia pähkinänkuoressa:

Vuosi- kymmen	Tärkeimmät tapahtumat	Keskeistä
1960	Ympäristöongelmien kärjistyminen, vesistöjen pilaantuminen	Ympäristöaiheisten juttujen tulo osaksi median päiväjärjestystä
1970	Seveso, Love Canal, Harrisburg, Suomessa Koijärvi-liike	”Asianajojournalismi”
1980	Tshernobyl, Bhopal, Exxon Valdez	Uhanalaisten lajien suojeleminen
1990	Ympäristöaktiivisuuden nousu	Ympäristöjournalismin ”arkipäiväistyminen”
2000	Ilmastonmuutoksen nousu otsikoihin, Fukushima	Internet mullistaa mediakentän

2.3 Eettiset periaatteet ympäristötoimittajan työssä

Ympäristöjournalistisissa artikkeleissa kirjoitetaan valitettavan harvoin ympäristöeettisistä suuntauksista. Moniäänisyyttä ja objektiivisuutta liputtavalle journalismille se on suoranainen häpeä. Erilaisten ajattelutapojen välittäminen lukijoille on tärkeää, mutta ympäristöetiikan tuntemisesta on toimittajan työssä myös käytännöllistä hyötyä; ihmisten kanssa on helpompi kommunikoida ja työskennellä, kun ne arvot ja periaatteet, jotka ohjaavat ihmisten toimintaa, ovat tiedostettavissa.

2.3.1 Ympäristöetiikka

Ympäristöetiikka tarkastelee ihmisen ja luonnon välistä suhdetta. Ympäristöetiikan piirissä vaikuttaa monia ajatustapoja, jotka filosofiassa ja etiikassa muuten on hylätty. Ehkä yleisin tällainen on välittömien tunteiden ja henkilökohtaisen vakaumuksen varaan rakennettu moraalikäsitys. Tämä on kuitenkin filosofisesti kestävä rakennelma, sillä tunteet ovat häilyviä, tapauskohtaisia ja monikerroksellisia. Ympäristöetiikkaa – kuten ei mitään muutakaan – voi perustaa yksilöllisten tunteiden varaan. Tarvitaan paljon yleispätevämpiä periaatteita ja lähtökohtia. (Kotkavirta & Nyysönen 2002, 165.)

Ilman eettistä pohdintaa kaikki se, mitä ympäristöongelmista puhutaan, muuttuu pelkäksi teknisten ja/tai taloudellisten ongelmien ratkomiseksi, yksityisten intressien kummitellessa taustalla. Kun keskusteluun lisätään tunteet, syntyy sekava keitos maailmankatsomuksellista erimielisyyttä, jossa eri osapuolet eivät kohtaa toisiaan. Ympäristöetiikan käytännöllisyys piilee siinä, että se tarjoaa järjestyä ja logiikkaa kaaottisen puheen keskelle. (Kotkavirta & Nyysönen 2002, 150.)

Ympäristöeettisiä ajatusmalleja on luokiteltu paljon, mutta ne voidaan karkeasti jakaa kahteen pääluokkaan, ihmiskeskeiseen ja luontokeskeiseen ajattelumalliin. Näiden ajattelumallien eroja voi havainnollistaa seuraavanlaisella esimerkillä.

Nuuksion kansallispuiston tuhoaminen on ihmiskeskeisen etiikan mukaan väärin, koska silloin tuhoutuu samalla ihmisten arvokkaina ja tärkeinä pitämiä asioita. Luontokeskeisen ajattelutavan mukaan Nuuksion tuhoaminen on väärin, liittyipä siihen inhimillisiä arvoja tai ei.

2.3.2 Antroposentrinen ympäristöetiikka

Antroposentrinen eli ihmiskeskeinen ympäristöetiikka korostaa ihmisen asemaa suhteessa luontoon. Toisin kuin ihmisellä, luonnolla ei ole itseisarvoa, vaan ainoastaan ihmisen sille antama välineellinen arvo. Ihminen on siis kaiken mitta. Luonto nähdään lähinnä ihmisten tarpeiden tyydyttäjänä. Antroposentrisen ympäristöetiikan juuret ovat uuden ajan filosofiassa ja vielä syvemmällä kristillisessä perinteessä. Kristinuskon luontokäsityksessä ihminen on luomakunnan kruunu, mutta hänellä on myös velvollisuuksia ympäristöönsä kohtaan. Luontoa tulee sekä viljellä että varjella; ihminen ei saanut tuhota Jumalan luomistyötä. (Kotkavirta & Nyysönen 2002, 154-155.)

Uuden ajan filosofiassa ihmisen paremmuus luontoon nähden oli itsestään selvä asia.

Se antoi oikeutuksen muokata ja muuttaa ympäristöä tarpeiden mukaisesti.

Descartesin mukaan uuden tieteen avulla ihminen voi tehdä itsestään luonnon herran ja valtiaan. Tunnusomaista uuden ajan filosofialle oli yksilökeskeisyys ja pyrkimys hyötyyn, joka näkyy selkeästi myös antroposentrisessä ympäristöetiikassa. (Vilkkä 1998, 32.)

Juhani Pietarinen on erotellut antroposentrisen etiikan kolmeksi eri pääryhmäksi. Nämä ovat utilismi, humanismi ja mystismi (Pietarinen 1993, 34).

Utilismi

Utilismin voi mieltää hyötyajatteluksi, jossa hyödyn määrää voidaan mitata jollakin selkeällä tavalla. Hyödyn mittarina voidaan käyttää esimerkiksi rahaa, palveluja tai tavaroiden määrää. Luonto nähdään utilismin silmin suurena ja arvokkaana raaka-ainevarastona, joka tuottaa paitsi hyödykkeitä myös elämyksiä. Utilismi on antroposent-

risistä ajattelutavoista kaikkein totaalisin luonnon hyväksikäytön kannalta. Utilismin moraalinen perustelu nojaa ainoastaan siihen, että ihmisen hyvinvoinnin maksimointi on korkein arvo, ja tähän pyrittäessä luonnolle sen johdosta aiheutuvat vahingot ja tuhot ovat täysin toissijaisia. Ihminen saa hyödyntää vapaasti luotoa omien materialististen tarpeidensa, jotka yleensä koskevat raaka-aineita ja energiaa, tyydyttämiseksi. Tie hyvinvointiin on utilismin mukaan tuotannon jatkuva lisääminen. (Pietarinen 1993, 34-35.)

Tässä on suora yhteys vallalla olevaan talouspoliittiseen ajatteluun, joka korostaa jatkuvan talouskasvun merkitystä yhteiskunnalliselle hyvinvoinnille ja kehitykselle. Utilismin onkin sekä meillä kuten myös lähes kaikkialla muuallakin valitseva asenne.

Humanismi

Humanismin voi ympäristöeettisessä suhteessaan mieltää tietyin varauksin sivistyneeksi utilismiksi. Sen asenne luontoa kohtaan on lievempi, sillä luonnon hyväksikäyttö on oikeutettua vain siinä tapauksessa, että se palvelee ihmisten älyllistä, esteettistä ja eettistä kehitystä. Humanismin yleisluontoisena tavoitteena on ihmisen täydellistyminen, joka tarkoittaa käytännössä henkisten kykyjen monipuolista ja jatkuvaa kehittämistä, niin yhteiskunnallisella kuin yksilölliselläkin tasolla. Tälle päämäärälle rakentuu myös humanismin suhde luontoon. Jatkuva älyllinen kehitys ei ole mahdollista ilman luonnon säilyttämistä, sillä suotuisa ympäristö on olennainen tekijä ihmisen henkisel- le kehitykselle. (Pietarinen 1993, 36-37.)

Tämä ei kuitenkaan tarkoita luonnonsuojelua sellaisena kuin se ymmärretään. Ihmisyyden kehittäminen edellyttää myös luonnon kehittämistä. Villi ja koskematon luonto näyttäytyy humanismin näkökulmasta alkeellisena, joskin romanttisena tilana, joka ei yksinään pysty kehittymään mutta joka sisältää mahdollisuuksia siihen. Luontoa tulee siis muokata; ihailtava ja ”valmis” luonto on jollakin tapaa ihmisen muokkaama ja manipuloima ympäristö, kuten puutarha, puisto, luontopolku opastekyltteineen, tai vaikkapa oliivilehto. Humanistinen ympäristöajattelu on myötävaikuttanut luonnonsuojelun ja rauhoitusalueiden perustamiseen niiden historian alusta lähtien. Pietarisen mukaan teknisen kehityksen aikaansaama nopea luonnon tuhoutuminen on nostanut luonnon arvostusta sitä mukaa kun sen määrä vähenee. (Pietarinen 1993, 37.)

Mystismi

Mystismi on asenne, jossa tavoitellaan ihmisen ja luonnon välistä ykseyttä. Mystismi ei luota utilismin ja humanismin tavoin tieteseen tai teknologiaan, koska ne estävät luonnon syvimmän olemuksen ymmärtämistä ja luontoyhteyden saavuttamista. Mystismin mukaan tämä tapahtuu intuition ja eläytymisen avulla. Eurooppalaisessa kulttuuriperinteessä luontomystiikalla on vahva asema. Mystismin tavoitteena on luonnon säilyttäminen koskemattomana. Sitä voidaankin pitää ihmiskeskeisistä asenteista voimakkaimmin luontoa säilyttävänä. Nyky-yhteiskunnassa tällaista teollisesta tuotannosta irtisanoutuvaa yhteiskuntamallia on käytännössä mahdotonta toteuttaa. (Pietarinen 1993, 38-39.)

2.3.3 Antroposentrisen ympäristöetiikan ongelmat

Utilismin perusongelmana on siihen sisäänrakennettu itsetuhomekanismi. Hyvinvoinnin saavuttamisen väline on samalla itsensä suurin uhka. Puhdas hyötyajattelu – sekä luonnon näkeminen pelkkänä taloudellisena objektina – on liian kapeakatseista ja lyhytjänteistä, jotta ihmisen toiminnan vaikutusten arviointia ekosysteemiin olisi mahdollista tehdä edes jokseenkin luotettavasti. Mikäli ihminen hyödyntää luonnonvaroja täysin seurauksista välittämättä, ihmisen eettinen rappiotila luontoa kohtaan kääntyy häntä itseään vastaan luonnon totaalisen tuhoutumisen välityksellä. Humanismin suurin ero utilismiin löytyy sivistystä lisäävien arvojen hakemisesta luonnosta. Silti sen keskeinen ongelma on Pietarisen mukaan sama kuin utilismissakin. Kuinka sitä voi estää kääntymästä omia päämääriään vastaan? Mystismi vaatii luonnon suojelemista ja säästämistä, mutta se ei tarjoa ratkaisua ihmisen hyvinvoinnin turvaamiseen. Mystismin ongelma on pitkälti sama kuin humanisminkin: kuinka sovitetaan yhteen ihmisen toimeentulo sekä luonnon kunnioittaminen? Mystismi jääkin näin ollen ihmisten henkilökohtaiseksi elämäntavaksi ja valinnaksi. Se voi olla tie mielenrauhaan, mutta ihmisen ja luonnon välisiä harmoniaa se ei edistä. (Pietarinen 1993, 35.)

2.3.4 Luontokeskeinen ympäristöetiikka

Biosentrinen eli luontokeskeinen ympäristöetiikka lähtee siitä, että luonto sinänsä on arvokas. Luonnolla on itseisarvo, joka on täysin riippumaton ihmisten toimista. Ihmisen tulisi välttää häiritsemästä ekosysteemiä, eikä luontoa saisi käyttää omien päämääriensä edistämiseksi. Luontokeskeisissä näkemyksissä ei tehdä syvää jaottelua ihmisen ja luonnon välille, vaan molemmat nähdään osana samaa ekologista järjestelmää. Kaikella elävällä on sama arvo. Ihmisellä on kuitenkin tietty erityisrooli muihin lajeihin nähden, tosin kovin erilainen kuin antroposofisissa näkemyksissä: ihminen on ainoa laji, jolla on velvollisuuksia ja vastuuta luontoa kohtaan. (Pietarinen 1993, 39-40.)

Luontokeskeisen ympäristöetiikan sisällä on erilaisia näkemyksiä. Ne muodostavat kolme pääsuuntausta: sentientismin, vitalismin sekä ekosentrismin (Vilka 2003, 107).

Sentientismi

Eläinkeskeisen sentientismi antaa arvon kaikille sellaisille eläimille, joilla on kyky tunkea kipua ja kärsimystä. Sentientismi kieltää lajisyrjinnän, joka määrittelee ihmiset eläimiä arvokkaammiksi, sekä painottaa eläinten oikeuksia.

Eläinten keskeinen intressi on elämän jatkaminen ilman kipua ja kärsimystä. Kaikilla tuntevilla eliöillä on samanlainen moraalinen oikeutus elämään, joten ihmisen niihin kohdistama riisto ei ole hyväksyttävää. Ihmisen velvollisuutena on edistää eläinten kärsimyksestä vapaata elämää. (Pietarinen 1993, 40-41.)

Vitalismi

Elämäkeskeisen vitalismin perustava arvo on elämä itse. Vitalismi menee sentientismiiä pidemmälle painottaessaan kaiken elollisen yhtäläistä arvokkuutta. Kaikilla lajeilla – ei ainoastaan tunne-elämään kykenevillä eläimillä – on itseisarvo ja oikeutus olemassa-oloon. Jokainen elävä olento, olipa se sitten kasvi, sieni tai ihminen, pyrkii toteuttamaan olemassaoloaan ympäristön asettamissa rajoissa tiettyjen ympäristötekijöiden puitteissa. Näin ollen ihmisen toiminnan pitäisi tapahtua luonnon ehdoilla, eikä päinvastoin. Luonnolle aiheutetut vauriot tulisi aina korvata. (Pietarinen 1993, 42-44.)

Ekosentrismi

Ekosentrismi näkee biosfäärin kokonaisuutena. Siihen sisältyy niin elollinen kuin elotonkin luonto. Ekosentrismän näkökulmasta mitkään tietyt ekosysteemit, yksilöt tai ihmiset eivät ole yksinään merkittäviä. Ekosentrismi on ns. kaiken etiikka, jonka yhteydessä voidaan puhua vaikkapa kallioiden oikeuksista. (Vilka 1998, 46.)

2.3.5 Luontokeskeisen ympäristöetiikan ongelmat

Biosentrinen etiikka on luonnon hyvinvoinnin kannalta paras mahdollinen ajattelutapa, mutta sen toteuttaminen arkipäivän elämässä on hankalaa. Jos kaikki muut eliölajit otettaisiin huomioon biosentrisen etiikan tarkoittamalla tavalla, olisi mahdotonta ylläpitää nykyistä yhteiskuntaamme, elämäntapaamme ja elintasoamme.

Etenkin vitalismia on vaikea nostaa eettisen toiminnan ainoaksi ohjenuoraksi, mikäli myös ihmislajin elämä ja tulevaisuus katsotaan arvokkaaksi eettiseksi päämääräksi. Jotta voisimme ylipäättään pysyä hengissä, on meidän välttämättä, kuten muidenkin eläinten, tuhottava toisia eläimiä tai kasveja. Kaiken elollisen ehdoton koskemattomuus on käytännössä mahdotonta. Sentientismi puolestaan olisi hyvinkin mahdollista toteuttaa käytännössä, mutta se vaatisi perustavanlaatuisen muutoksen ihmisten ajattelu- ja elämäntavoissa.

2.4 Ympäristötoimittajan rooli

Toimittaja joutuu helposti ristiriitaiseen tilanteeseen, kun hänen pitäisi toimia samaan aikaan niin ympäristöaktiivina, ideologina ja ristiretkeläisenä kuin vastuullisena ammatilaisena ja tiedon portinvartijanakin (Suhonen 1994, 59).

Toisaalta pelko siitä, että toimittaja menettää ammatillisen lahjomattomuutensa ja kriittisen asenteensa ryhtymällä ympäristön hyvinvoinnin puolestapuhujaksi on liioiteltua. Täysin neutraalia ihmistä ei ole olemassakaan, vaan kaikki ovat sitoutuneet oikeiksi katsomiinsa arvoihinsa.

Journalismia, joka nojaa useiden eri toimijoiden puheeseen, voi pitää demokratian edellytyksenä. Se on avointa, moniarvoista ja -äänistä julkisuutta, joka ei heijastele ainoastaan toimittajien monopolisoimaa todellisuutta, vaan myös esittelee monenlaisia eri tulkintoja todellisuuksista. (Juppi 2002, 96.)

Ympäristötoimittajan työ on, kuten kaikki toimittajan työ ylipäätään, asioista kertomista ja kertomatta jättämistä. Erilaisia kerronnan keinoja käyttämällä toimittaja voi halutessaan joko vahvistaa tai heikentää valitsemiaan osia informaatiosta ja siinä esiintyvistä henkilöistä. Jo jutun näkökulman valinta rajaa ja sulkee pois valtavan määrän tietoa; tämä on tosin tarpeellista hallittujen artikkeleiden luomisen kannalta. Ilman rajausta uutisartikkeleiden sisältö olisi muodotonta ja loputonta informaatiota, josta olennaisen tiedon kaivaminen olisi lukijalle perin työlästä. Tämän kaltaiselle tiedollekin on toisaalta lukijansa ja paikkansa internetissä.

Jos uutisoinnissa painottuu vain jokin tietty näkemyskanta, voi sillä olla vaikutusta yleisen mielipiteen muodostumiseen.

Risto Kuneliuksen mukaan media suosii tiettyjä määritelmiä ja näkökulmia asioista. Jatkuvasti käytettynä nämä vaikuttavat yleisön ymmärrykseen ja tietämykseen. Lopulta uutisoinnin yhteneväisyys tekee tietystä tulkinnasta lähes automaattisen. (Kunelius 1997, 129.)

Journalistisen työn rutiinit muodostavat vakavasti otettavan uhan objektiivisuuden tavoittelulle. Hannu Nieminen ja Mervi Pantti ovat tutkineet journalististen rutiinien vaikutusta uutistuotantoon. Kirjassaan *Media markkinoilla* he jakavat rutiinit määrittelyrutiineihin, keruurutiineihin ja esitystaparutiineihin. Määrittelyrutiinit sisältävät uutiskriteerien soveltamista ja juttujen ideointia, keruurutiinit tarkoittavat puolestaan vakiintuneita tapoja tiedonhankinnalle ja lähteiden käytölle. Esitystaparutiineilla Nieminen ja Pantti tarkoittavat vakiintuneen esitystavan soveltamista mihin tahansa aineistoon ja aiheeseen. Nämä rutiinit synnyttävät ”normaalijournalismia”, joka on luotettavana pidettyä, päivittäin toistuvaa, mutta harvoin yllättävää tai uusia näkökulmia luovaa. (Nieminen & Pantti 2012, 96.)

Liiketoiminnan alana media pyrkii tarjoamaan yleisölleen sitä, mitä siltä odotetaan vaa-dittavan. Yleisön ja toisaalta myös mainostajien odotusten ennakointi synnyttää helpos-ti turvallista ja kenenkään mieltä loukkaamatonta konservatiivista journalismia. Ympä-ristöaiheiden käsittelyssä tämä näkyy vaikeiden aiheiden ylimalkaisena käsittelynä tai jopa niiden suoranaisena välttelynä. (Sipilä 2011, 34-35.)

Journalismin konservatiiviset piirteet takaavat myös sen, ettei kaikilla tahoilla ole auto-maattista pääsyä julkisuuteen, eikä julkisuudessa suinkaan esiinnytä tasa-arvoisessa ase-massa. Pirita Juppi kirjoittaa asiasta osuvasti:

Tiedotusvälineissä hallitsee erilaisten virallisten ja legitimoitujen lähde-eliittien ääni: esi-merkiksi viranomaiset ja taloudellista tai poliittista valtaa hallussaan pitävät tai 'asiantun-tijan' auktoriteettia omaavat toimijat pääsevät määrittelemään yhteiskunnallista todelli-suutta huomattavasti useammin kuin 'tavalliset kansalaiset', kansalaisjärjestöt tai vä-hemmistöjen edustajat. (Juppi 2002, 96.)

Valtaa käytetään helposti myös väärin. Yksi räikeimmistä esimerkeistä on 1990-luvun puolivälin turkistarhaiskujen myötä keksitty patriarkaalisena alentava ja halventava käsi-te ”kettutyttö”, jota alun perin käytettiin kolmesta iskuun osallistuneesta nuoresta nai-sesta, mutta josta nopeasti muodostui synonyymi kaikille ympäristöaktivisteille suku-puolesta katsomatta.

Hyvän esimerkin tarjoaa myös Vaasassa ilmestynvä sanomalehti Pohjalainen, joka kriti-soi kettutyttö -ilmaisua hieman toisenlaisesta näkökulmasta pääkirjoituksessaan

4.9.1997: "Tiedotusvälineiden ei saa myöskään (sic) syyllistyä pehmoiluun. Asioista pitää puhua niiden oikeilla nimillä. Hellyttely kettutyttö-terminologialla on syytä lopettaa. Oikeampaa on puhua tarhaterroristeista."

Journalistinen työ tarjoaa asenteellisille ilmaisuille laajat mahdollisuudet. Suurikaan asenteellisten ilmaisujen määrä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että lopputulos välttämättä olisi puolueellinen, sillä kantaa otetaan usein kahteen suuntaan. (Kantola 2003, 86.)

2.5 Talous ja ympäristö

Talous ja ympäristö limittyvät juttuaiheina toinen toisiinsa. Niillä on lukemattomia yhtymäkohtia, joiden ymmärtäminen ja ymmärrettäväksi tekeminen on äärimmäisen tärkeää, haastavaa ja mielenkiintoista. Ainoastaan ymmärtämällä eri tahojen näkökantoja voi yrittää selittää lukijoille asioiden solmukohtia. (Hagelin 2003, 4.)

Talous ja ympäristö kohtaavat, kun puhutaan esimerkiksi ilmastonmuutoksesta, EU:n säädöksistä, kestävästä kehityksestä, päästökaupasta, ympäristöveroista, liikenteestä, jätteistä, kulutuksesta ja energiakysymyksistä. Kaikilla näillä on sekä suuria ympäristövaikutuksia, että myös suuri merkitys yrityksille.

Leena Vilkan sanoin: liike-elämällä on valta käsissään ratkaistaessa maapallon ja ihmisten tulevaisuutta (Vilka 1998, 181).

Ympäristötoimittajan tulisi tuntee riittävästi eri toimialoja ymmärtääkseen, miten jokin tietty säännös vaikuttaa yritysten toimintaan. Millaisia vaikutuksia ympäristösäädöksillä on eri yrityksille? Miten vaikeita kansainvälisiä sopimuksia saadaan tehdyksi ilman niiden alkuperäisten tarkoitusten vesittymistä? (Hagelin 2003, 5.)

Voimakas vastakkainasettelu ympäristönsuojelun ja yritysten taloudellisten näkökohtien välillä on viime vuosikymmenten mittaan liehtynyt (Heiskanen 2004, 26). Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että se olisi kokonaan kadonnut.

Yritykset suhtautuvat nykyisin aiempaa myönteisemmin ympäristöasioihin. Ympäristöväki puolestaan ei ole muuttanut suhtautumistaan vastaavasti. Liike-elämää, ja etenkin teollisuutta, pidetään yhä lähtökohtaisesti pahana. Teollisuuden täytyy noudattaa nykyään yhä tiukempia ympäristönormeja. Yritysjohdon on jo imagosyistä fiksua huolehtia, että firmassa on ympäristöhallintaa, että sen toiminta on ympäristösertifioitu ja että se julkaisee ympäristöraportteja. (Öster 2005, 8.) Ympäristöjournalismissa pitää päästä tätä imagoa syvemmälle: syihin, seurauksiin ja vaikutuksiin (Rissa 2006, 7).

Toisaalta yritysten johtajien ja ympäristöraporttien kauniit puheet jauhautuvat helposti sanahelinäksi taloudellisissa paineissa. Kvartaalitaloudessa, joka jo nimensä mukaisesti edustaa lyhyen tähtäimen voitontavoittelua, jäävät ympäristöasiat helposti puheen tasolle. Tämän lisäksi ekologisuuden esiinmarssi laukaisi jo 1980-luvulla markkinoijissa tarpeen korostaa omia ympäristöarvojaan, joita ei välttämättä ollut olemassakaan (Engblom 2013, 8). Harvassa on sellainen yritys, joka ei mainostaisi olevansa omalla sarallaan ympäristöystävällisyyden ja kestävän kehityksen edelläkävijä.

2.5.1 Median kaksijakoinen rooli

Journalistin ideaalihahmo on itsenäinen ja riippumaton toimittaja. Silti ympäristötoimittaja tekee töitä jollekin medialle, joka Yleisradiota lukuun ottamatta on lähes poikkeuksetta liikevoittoa tavoitteleva yritys.

Taloudellisen hyödyn tavoittelu muodostaa reunaehdot, joiden sisällä mediassa työskentelevät ihmiset tekevät päätöksiä. Mediaryitykset toimivat kapitalistisilla toimintaperiaatteilla, joista tärkein on voiton maksimoiminen. Voiton tekemisen logiikka vaikuttaa paitsi median rakenteisiin, myös sen sisältöihin. (Nieminen & Pantti 2012, 85.)

Journalistiset ja taloudelliset periaatteet ovat toisinaan ristiriidassa, ja näissä tilanteissa taloudellinen intressi asettuu yleensä organisaation ylimmän johdon vaatimuksesta etusijalle (Nieminen & Pantti 2012, 100). Koska valtaosa mediasta kuuluu yksityisen liiketoiminnan alueelle, median tulisi siten valvoa itse myös omia taloudellisia kytköksiään ja niiden vaikutuksia. Onkin väitetty, että media tarttuu herkemmin julkisen kuin yksityisen sektorin vallan väärinkäyttöihin. (Nieminen & Pantti 2012, 25.)

2.5.2 Luonto ja talous törmäyskurssilla

Kulutamme nykyisin ei paitsi luonnon tuottoa, vaan myös luonnon pääomaa. Pitkällä tähtäimellä mikään yritys ei voi perustaa toimintaansa pääoman syömiselle ilman kohtalokkaita seurauksia. Maapallon ympäristövauriot ovat pitkälti seurausta luonnon pääoman syömisestä: kalakannat ovat pienentyneet ryöstökalastuksen ja saastumisen seurauksena, metsät hävinneet laajoilta alueilta kokonaan ja trooppiset sademetsät häviävät kiihtyvällä nopeudella. Luonnon pääoma kutistuu palautumattomasti. Ihmiskunnan rikkaus ja hyvinvointi onkin eräänlaista illuusiota: olemme siirtäneet luonnon pääomaa omille pankkitileillemme. (Vilka 1998, 181-182.)

Kuten ympäristöasioihin erikoistunut kanadalainen professori William Rees on todennut, olemme eläneet ekonomian luomien myyttien ja illuusioiden maailmassa ekologisten realiteettien sijaan (Vilka 1998, 182).

3 Tutkimuksen toteutus

Tutkimukseni pääkysymys on, kuinka toimia ympäristötoimittajana eri eturyhmien ja osapuolten välissä. Onko objektiivinen suhtautuminen eri osapuoliin mahdollista? Lisäksi pyrin selvittämään, mitkä ovat ympäristötoimittajan tärkeimmät työvälineet, sekä käsittelen ympäristön ja talouden ongelmallista suhdetta. Yritysmaailma ja etenkin teollisuus on nähty vanhastaan luonnonsuojelijoiden vastavoimana. Pyrin ottamaan selvää, ovatko talouden ja luonnon tarpeet sovittavissa yksin.

Tutkimusaineistoni käsittää kolmen ympäristötoimittajan teemahaastattelut. Tässä luvussa käsittelen tutkimukseni työvaiheita haastattelumenetelmästä haastattelujen analysointiin.

3.1 Haastatteluaineisto

Haastattelin 2013 kevään ja syksyn aikana kolmea ympäristötoimittajaa. He ovat Heli Saavalainen (Helsingin Sanomat), Pasi Toiviainen (Yle) sekä Ismo Tuormaa (Docisland, Tuorman oma tuotantoyhtiö).

Tuormaa on titteliltään kolmikon ainoa ympäristötoimittaja. Saavalaisen titteli on kotimaan toimittaja, vaikka hän kirjoittaakin lähinnä ympäristöaiheisia juttuja. Ilmastoaiheisiin erikoistunut Toiviainen puolestaan tekee töitä Ylen tiedetoimittajana.

Haastattelut olivat intensiivisiä teemahaastattelua, jotka vaihtelivat pituudeltaan 45 minuutista kahteen ja puoleen tuntiin. Nauhoitin haastattelut ja litteroin ne karkeasti.

Työhöni käyttämistä haastattelujen lainauksista olen siivonnut pois täytesanoja ja tois- toa luettavuuden parantamiseksi. Haastattelupaikkoina toimivat Helsingin Sanomien neuvotteluhuone (Saavalainen), Ravintola Kappeli (Toiviainen) ja Ravintola Old Story (Tuormaa). Näistä neuvotteluhuone oli ymmärrettävästi paras paikka haastattelun te- koon, Kappeli sen sijaan ympäristönä viihtyisin ja inspiroivin.

3.2 Haastattelumenetelmä

Suorittamani haastattelut edustavat lajissaan puolistrukturoitua teemahaastattelua. Haastattelukysymykset olivat kaikille samat, joihin haastateltavat vastasivat omin sanoin. Kysymysten aihepiirit olivat haastateltaville etukäteen tiedossa.

Teemahaastattelussa kysymysten järjestystä tai haastattelun tarkkaa muotoa ei ole etukäteen määritetty. Keskustelu saa rönsyillä vapaasti, ja se sallii haastateltavalle mahdollisuuden nostaa esiin tärkeäksi kokemiaan asioita. (Eskola & Suoranta 1998, 87.) Valitsin tämän menettelytavan, sillä katson sen parhaaksi mahdolliseksi tavaksi tutkimukseni suorittamiseksi.

Olin valmistellut haastatteluihin etukäteen eri teemoja käsitteleviä kysymyksiä. Järjestelmällisyydestäni huolimatta haastattelut etenivät kahden haastateltavan kohdalla täysin vapaasti kysymysrungosta välittämättä. Yhden haastateltavan kanssa etenin alun perin ideoimani suunnitelman mukaisesti. Kysymysten järjestys vaihteli tilanteen mukaan, ja lisäkysymyksiä tai tarkennuksia esitin aina tarpeen vaatiessa. Haastattelukysymykseni olivat seuraavat:

1. Mitkä ovat ympäristötoimittajan tärkeimmät työvälineet?
2. Kenen suulla ympäristötoimittaja puhuu?
3. Toimittajan rooli: raportoija vai valistaja? Vai molemmat?
4. Ympäristöjournalismin tämänhetkinen tila ja sen tulevaisuus Suomessa
5. Miten toimia ympäristötoimittajana eri eturyhmien ja osapuolten välisessä konfliktissa; onko neutraali suhtautuminen mahdollista?
6. Koetko toimittajana, että luonnon ja yritysten tarpeet ovat yhteensovittamattomia?
7. Miten kohdata, lähestyä ja käsitellä ympäristökiistojen osapuolia?
8. Oletko joutunut työssäsi kiperiin tilanteisiin? Kuinka olet selvinnyt niistä?
9. Onko ympäristöjournalismissa tabuja?

3.3 Haastattelujen analysointi

Haastattelujen analyysissä käytin laadullisen sisällönanalyysin menetelmää, jonka tarkoituksena on saada aikaan selkeä ja sanallinen kuvaus tutkimuskohteesta.

Sisällönanalyysin avulla luodaan hajanaisesta aineistosta mielekäs ja yhtenäinen informaatiokokonaisuus, jonka perusteella voidaan tehdä johtopäätöksiä tutkittavasta ilmiöstä (Tuomi & Sarajärvi 2009, 108).

Tutkimusmetodini on aineistolähtöinen. Hyödynsin työssäni Grounded theory -nimistä lähestymistapaa, joka on suomennettu ankkuroiduksi teoriaksi tai aineistopohjaiseksi teoriaksi. Grounded theory on menetelmällinen lähestymistapa, jonka avulla pyritään tuottamaan uutta tietoa aihepiiristä, josta ei ole olemassa vakiintuneita teorioita (Jyväskylän yliopisto).

Tarkoituksenani tutkimuksessa on kerätä tietoa ja kuvailla ympäristötoimittajien näkemyksiä ja kokemuksia työstään. Tutkimukseni keskeisenä teemana on ympäristötoimittajan pelisääntöjen sekä tärkeimpien työvälineiden esittely, jotka pitävät sisällään haastateltavien tärkeäksi katsomia asioita käytännön toimitustyötä tehtäessä. Tämän lisäksi teemaan sisältyy haastateltavien esittämiä näkökulmia ja tarkastelukeinoja ympäristötoimittajan työhön liittyviin asioihin. Laveasti ajatellen kaikki muut käsittelemäni teemat ovat kahden pääteeman alalajeja. Osa voidaan mieltää sisänrakennetuiksi ”ympäristötoimittajan työvälineisiin”, osa taas ”pelisääntöihin”, kuten ympäristöetiikka, mutta toisaalta kaikki teemat ovat myös itsenäisiä kokonaisuuksia.

Haastattelujen litterointi oli ehdottomasti työläin prosessi koko opinnäytetyössä. Kaksi haastattelua tein lisäksi ajoittain meluisassa ravintolaympäristössä. Onnekseni molemmilla haastateltavilla oli selkeä ja kantava ääni, mikä helpotti huomattavasti työtäni. Litteroijana kehityin huomattavasti urakan edetessä; alkuvaiheen orjallisesti ylös kirjoittamani täytesanat ja äännähdykset katosivat repertuaaristani työn puoliväliin tultaessa, ja huomasin loppuvaiheessa kirjoittavani ns. ”valmista” tekstiä. Tallensin kunkin haastattelun tiedot omiksi tiedostoiksi, joista laadin yhdistelmä tiedoston eri teemojen mukaan (esim. ympäristöjournalismin tila ja tulevaisuus, ympäristötoimittajan rooli, tärkeimmät työvälineet etc.). Muokkasin yhdistelmä tiedostoa laadullisen sisällönanalyysin keinoin ja

tätä lopputulosta käytin varsinaisen tutkimukseni kirjoittamisessa. Käytännössä muokaus tapahtui siten, että poimin litteroidun tekstin joukosta kaikki kohdat, joissa käsiteltiin esimerkiksi toimittajan roolia. Aputiedoston roolin lisäksi yhdistelmätiedosto loi työlle teemojensa kautta rakenteen.

4 Tulokset

Tässä luvussa käyn läpi tutkimustuloksiani. Aineistosta nousi esiin teemoja, joita esittelen teema kerrallaan. Tarkastelen aluksi luvussa 4.1. haastateltavien ammattihistoriaa, sitä miten he ovat ryhtyneet ympäristötoimittajiksi. Luvussa 4.2. käsittelen objektiivisuuden ongelmaa sekä etiikkaa. Seuraavassa osiossa 4.3. tarkastelen haastateltavien käsitystä omasta roolistaan ympäristötoimittajana. Luvussa 4.4. käsittelen luonnon ja yritysten tarpeiden yhteneväisyyttä, ja luvussa 4.5. sitä, millaiseksi haastateltavat mieltävät ympäristöjournalismin nykyisen tilan ja sen tulevaisuuden. Luku 4.6. paneutuu siihen, kuinka toimia ympäristökiistojen osapuolten kanssa. Sitä seuraa kaksi aihetta syventävää alalukua. Luvussa 4.7. käyn läpi ympäristötoimittajan tärkeimpiä työvälineitä. Viimeisenä tarkastelen yhtä ympäristöjournalismin tabua luvussa 4.8.

4.1 Tiet ympäristötoimittajaksi

Haastateltavien polut ympäristötoimittajaksi vaihtelivat aika lailla. Yhteistä kaikille sen sijaan on luonto- ja ympäristöasioiden läheiseksi kokeminen.

Ismo Tuormaa aloitti journalistisen uransa urheilutoimittajana Uudessa Suomessa, josta hän siirtyi samaan pestiin Hyvinkään Sanomiin. Tuolloin hän alkoi kirjoittaa ympäristöaiheisia juttuja, vaikka nimike olikin urheilutoimittaja. Varsinaisesti hänestä tuli ympä-

ristötoimittaja freelancer-vuosinaan, kun hän kirjoitti omien sanojensa mukaan kaikkiin Suomessa ilmestyviin aikauslehtiin aina Suomen Kuvalehdestä Katso-lehteen.

Heli Saavalainen on ainoa kolmikosta, joka on saanut journalistisen koulutuksen. Hän opiskeli tiedotusoppia Tampereella. Ympäristötoimittaja hänestä tuli omien sanojensa mukaan ”sattumalta”, kun yleistoimittajana Lohjalla toimiessaan hän pääsi tekemään ympäristöaiheisia artikkeleja ja kiinnostui niiden myötä alasta. Pasi Toiviainen puolestaan on koulutukseltaan arkkitehti, kunnes hän koki ”ilmastoherätyksen”, kuten hän itse asian ilmaisee.

4.2 Eettisyys ja objektiivisuuden ongelma

Haastateltavat näkevät objektiivisuuden vaatimuksen hankalaksi, ellei peräti mahdottomaksi. Saavalaisen mukaan absoluuttista objektiivisuutta ei ole olemassa, ja Toiviainen sanoo objektiivisuuden olevan myytti; mitä enemmän tieto alkaa saada yhteiskunnallisia ulottuvuuksia, sitä hankalammaksi objektiivisuus käy. Kirjoittajan oma maailmankuva tunkee mukaan juttuihin kuin varkain.

Tuorman mielestä objektiivisuuden ongelma piilee siinä, että mielipiteiden täytyy esiintyä samanarvoisina. Argumentit siitä, että maapallo on pyöreä ja että se on litteä, ovat yhtä arvokkaita. Tuormaa kertoo esimerkin:

Toimittajan työn turhauttavavia hetkiä ovat sellaiset, kun ensin tekee paljon töitä ja hankkii vaikkapa mielettömän evidenssin siitä, että joku laji on kuolemassa sukupuuttoon. Sitten joku asiaan joku täysin perehtymätön sanoo, etteivät ne mihinkään kuole. Näitä sitten verrataan keskenään täysin samanarvoisina mielipiteinä. Se on objektiivisuuden sijaan ennemminkin henkistä laiskuutta ja tyhmyyttä. Luonto on sellainen aihealue, jossa tätä saa harrastaa eniten. Mediallehan kaikki on vapaata riistaa, myöskin luonnonsuojelu, mutta siinä pitää olla jokin järki mukana. Muuten mennään kreationistiselle linjalle, että me voimme väittää ihan mitä tahansa mistä tahansa. (Tuormaa, I. 24.4.2013.)

Kukaan haastateltavista ei koe, että heidän työhönsä pyrittäisiin jollakin tapaa vaikuttamaan. Ympäristötoimittajuus näyttäytyy haastateltavien puheessa hyvin itsenäisenä työnä:

En ole kokenut mitään sellaista kädenvääntämistä, että sano nyt näin, älä ainakaan noin sano. Eivätkä ihmiset, ainakaan ne jotka minua vähänkään tuntevat, sellaista yrittäiskään, koska se hyvin äkkiä kääntyisi itseään vastaan. (Toiviainen, P. 10.9.2013.)

Haastateltavat sanovat kaikki olevansa ympäristön asialla ja ottavansa luonnon näkökulman juttuihinsa. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että ollaan luonnon asialla ihmistä vastaan, vaan ihmisen he katsovat sisältyvän tietyin varauksin luontoon.

Ympäristöetiikan suhteen haastateltavista kaikki olivat luontoasenteissaan humanismin edustajia, tosin heidän välillään oli hienovaraisia eroja. Saavalaista ja Tuormaata voisi luonnehtia humanisti-vitalisteiksi luontoasenteissaan, kun taas Toiviaisen näkemyksissä yhdistyy humanismi ja ekosentrismi. Tuorman ja Saavalaisen asenteet käyvät ilmi rivien välistä, kun taas Toiviaisen asennetta määrittää hänen suhtautumisensa ilmastonmuutokseen:

Olen yhden asian ihminen: ilmastonmuutos ylitse kaiken. Vitsi on siinä, että jos kantaa huolta lajien sukupuutosta, niin jollakin norppien suojelulla, verkkokielloilla ja Saimaalla tai millään muulla ei ole yhtään mitään merkitystä, jollei ilmastonmuutosta pysäytetä. Ei ole mitään, mihin emoilla ja kuuteilla tehdä pesiään siinä vaiheessa, kun ei ole enää lunta eikä jäätä. Ilmastonmuutokseen puuttuminen on aika pitkälle kaiken suojelua. Se on eräänlainen kattoaihe, mikä mielestäni määrittää aika pitkälle muunkin luonnonsuojelun onnistumisen. (Toiviainen, P. 10.9.2013.)

Tuorman mukaan toimittajan tulisi olla täydellisen riippumaton kaikesta muusta paitsi totuudesta. Totuudet esiintyvät ympäristöjournalismissa yleensä selkeinä biologisina faktoina. Ympäristöjournalismi eroaa muusta journalistisesta kentästä siinä, että siltä vaaditaan suurempaa puolueettomuutta kuin muilta journalismin haaroilta. Ympäristön näkökulmaa ei saisi ottaa. Tuorman mukaan siitä on tehty jonkinasteinen synti, vaikka monien muiden alojen ”totuudet”, kuten vaikkapa talouden, ovat faktoja enemmän mielipiteitä, ja vieläpä aikaan sidottuja mielipiteitä.

Saavalainen kertoo tekevänsä juttuja sen takia, että maailmasta tulisi edes hitusen parempi paikka. Siinä ei hänen mielestään ole mitään pahaa. Toiviaisella on hyvä keino,

jolla voi vaikuttaa objektiiviselta: se on mahdollista, kun osaa esittää asiansa ärsyttämättä liikaa vastaanottajaa.

4.3 Haastateltavien kokemus toimittajan roolista

Haastateltavat luonnehtivat ympäristötoimittajan rooliaan varsin eri tavoin. Haastattelukysymys toimittajan roolista tarjosi kaksi mallivaihtoehtoa, raportioijan sekä valistajan. Haastateltavista ainoastaan Saavalainen valitsi toisen annetuista vaihtoehdoista.

Saavalainen kokee olevansa raportioija. Sormella osoittajan rooli on hänelle hyvin vieras. Jutuissa ei saisi sanella, että nyt teet juuri näin. Toiviainen puolestaan pitää raportioijaa kaikista kylmimpänä, toteavimpana määreenä toimittajan rooliksi. Se kuvaa kaikista vähiten hänen omaa toimintaansa. Itseen hän luonnehtii totuudenetsijäksi ja tiedonvälittäjäksi. Hän sanoo pyrkivänsä ottamaan asioista selvää, ja kertomaan mitä on saanut selville. Tässä prosessissa on Toiviaisen mukaan käytettävä henkilökohtaista harkintaa:

Täytyy pohtia, mitkä ovat oman ymmärryksen mukaan maailmasta ne tärkeimmät asiat, ja kertoa sitten niistä. Lisäksi on myös syytä mainita, miksi ne ovat mielestäni ne tärkeimmät asiat. Siinä on mukana siis myös subjektiivinen puoli. Muttei kuitenkaan sentimentaalisella tavalla subjektiivinen. (Toiviainen, P. 10.9.2013.)

Saavalainen tulee Toiviaista vastaan tietäntyyppisten juttujen kohdalla, kuten esimerkiksi ilmastonmuutosta ja Itämeren saastumista käsittelevien juttujen osalta:

Varsinkin ilmastonmuutosasioissa ihmiset kaipaavat sitä, että sanokaa nyt mitä me teemme. Ja jos Itämereen pääsee paljon jätekemikaaleja, jotka ovat yleensä peräisin kotitalouksista, saan postia, että mitä me voimme tehdä, ettei näin tapahtuisi. Olen tehnyt maruttojen kanssa jutun siitä, miten pesen kotia ilman kemikaaleja. Sellaiset jutut ovat hyviä, jotka näyttävät, että homma hoituu näinkin, ilman ihmisten syylistämistä ja sormella osoittelua. (Saavalainen, H. 3.5.2013.)

Tuormaa kuvailee Toiviaisen tavoin omaa rooliaan tiedonvälittäjäksi. Toimittajan tehtävänä on välittää tieto, muussa tapauksessa hän on pelkkä magnetofoni. Toimittajia

saisi Tuorman mielestä pikkuisen pelätäkin, ei tosin siksi että ammattikuntaan kuuluisi pelkästään ilkeitä ja pahansuopia ihmisiä. Toimittajia tulisi pelätä ”hyvällä tavalla”, mikä tarkoittaa sitä, että pelkoon sisältyy kunnioitusta. Hänen mielestään ympäristötoimittajien pitäisi olla ylpeitä siitä mitä he ovat. Argumentit tulee asettaa rohkeasti keskustelunalaisiksi ja muuttaa niitä, jos ne eivät ole paikkansapitäviä, ilman turhanpäiväistä nöyristelyä ja anteeksipyytelyä.

4.4 Ovatko luonnon ja yritysten tarpeet yhteensovittamattomia?

Kukaan haastateltavista ei kokenut, että luonnon ja yrityselämän tarpeet eivät olisi sovittavissa yksiin. Tuormaa oli asian suhteen optimistisin, vaikka hänen mukaansa monessa yksittäisessä tapauksessa tilanne onkin toisin. Toiviainen puolestaan näkee kokonaistilanteen kaikista pessimistisimmin. Hänen mukaansa luonnon ja yritysten tarpeet yhtyvät väkisinkin:

Jos maapallo kuolee ja ihmislaji myös siinä sivussa, niin eiköhän ne kuole yrityksetkin. Mutta se, ettei tarpeita osata nähdä sillä tavoin, on eri asia. Kysymys on ennemminkin siitä, että yritykset haluavat tehdä voittoa heti nyt eikä vaikka satsata pidempään elinkaarreen, ihmiskunnan kulttuuriin ja hyvinvointiin myöskin tulevaisuudessa ja samalla bisneselämän hyvinvointiin tulevaisuudessa. Tämän vuoksi ongelma kärjistyy. (Toiviainen, P. 10.9.2013.)

Kenenkään haastateltavan mielestä yrityksillä ei ole nykyisin varaa väheksyä ympäristöongelmia, joilla on myös valtavia taloudellisia vaikutuksia. Saavalainen näkee sen puhtaasti imagokysymyksenä yritysten näkökulmasta. Ympäristöasioilla on mittava vaikutus yritysten maineeseen ja suhteisiin. Saavalainen kertoo esimerkkitapauksen venäläisestä Eurochem:stä, joka on maailman johtavia lannoitteiden valmistajia:

Kirjoitin jutun yhtiön erään tehtaan mittavista fosforipäästöistä Itämereen. Tehtaassa toimittiin heti, ja vuoto tukittiin. Tästä ei kuitenkaan kerrottu medialle heti, vaan siihen meni koko kevät. Kesäkuussa minut kutsuttiin paikalle ja kerrottiin, että vuoto oli tukittu jo puoli vuotta sitten. Koko tämän ajan kaivos oli väittänyt, ettei heiltä enää mitään lorise, eikä lorissutkaan, kun asia oli korjattu. Venäläinen viestintäkulttuuri on hieman erilaista kuin meillä. Yhtiön mukaan ilman mediaa ei olisi tullut näin nopeaa ratkaisua.

Siitä olen ylpeä, että maailman johtaviin kuuluva yhtiö, ja Venäjän suurin kaivosjätti, sanoo näin. Taloudelliset paineet ja maine olivat valtavat. Eurocem olisi halunnut listautua länsipörssiin, mutta tämän asian takia se ei onnistunut. (Saavalainen, H. 3.5.2013.)

Tuormaan mielestä yritysmaailman tulisi ottaa oppia luonnosta, jossa tavoitteena on tuottaa kaikki mahdollisimman pienillä raaka-aineilla mahdollisimman pienin kustannuksin, sekä kierrättää kaikki. Tämä luonnon periaate tulisi kopioida teollisuuteen:

Mietitään, mistä saadaan mahdollisimman vähällä vaivalla ja mahdollisimman suurella laiskuudella, paras kate. Firmojen pitää olla ahneita. Luontokin on tavallaan ahne, kun se haluaa tuottaa maksimaalisen määrän poikasia tai kasvua mahdollisimman pienellä energialla. Näin pitäisi firmojenkin toimia. Nyt se tapahtuu väärinpäin. Se tapahtuu suurella määrällä energiaa, kauhealla tuhlauksella ja pääoman, eli luonnonvarojen syömisellä. Kun me apinoisimme luonnon toimintamallin, niin halleluja! Me oltaisiin niin rikkaita kaikki. (Tuormaa, I. 24.4.2013.)

Ihmiskunnan yli varojen eläminen, ilmastonmuutos ja luonnon saastuminen huolestuttavat kaikkia haastateltavia. Luonnonvaroista tulisi pitää huolta kaikkien mielestä. Ratkaisua varojen yli elämiseen ei haastateltavilla ole. Toiviainen näkee isoimmaksi kysymykseksi energiavallankumouksen:

Sen aloittamisessa tullaan varmasti vitkuttelemaan viimeiseen asti, ettei tarvitsisi rakentaa uusia laitoksia ja antaa kilpailuetua muiden haltuun omalta sektorilta. Mutta jossain vaiheessa näin on pakko tehdä. (Toiviainen, P. 10.9.2013.)

Vaikka Saavalainen sanoo, ettei hänellä ole ratkaisua varojen yli elämiseen, pitäisi muutoksen hänen mielestään lähteä rakenteista ja yhteiskunnan arvoilmastosta. Tässä yhteydessä hän on lähellä Leena Vilkan ajatusmaailmaa. Luonnon kannalta on ikävää, että kilpailukykykortti on pakan vahvin kortti, jonka päälle ei enää mikään käy:

Elinkeinoelämän Keskusliitto harrastaa sitä, että joka kerta kun puhutaan vaikkapa ilmastopäästöjen leikkaamisesta, otetaan se kilpailukykykortti heilumaan. Yritykset ovat pelkästään hyötyneet päästöoikeuksien naurettavan halvasta hinnasta. Se on ollut niille taloudellisesti edullista. EK:n väitteille siitä, miten kalliiksi se tulee, ei ole ainakaan toistaiseksi tullut mitään näyttöä. Tässä mielessä tämä vastakkainasettelu luonto-talouselämä on yhä olemassa. Joka kerta EK heittää kilpailukykykortin esille ja esittää väitteen, että rajoituksilla ei ole mitään muuta kuin haittavaikutuksia. (Saavalainen, H. 3.5.2013.)

Toiviainen mieltää luonnon ja talouselämän törmäyskurssilla olon aikaskaalaongelmaksi:

Milloin on se hetki, jolloin yritysten on pakko muuttaa toimintatapojaan ja hypätä kelkkaan. Odottavatko ne viimeiseen asti? (Toiviainen, P. 10.9.2013.)

Ympäristöjournalismin yksi tärkeimmistä tavoitteista on haastateltavien mielestä saada niin yritykset kuin ihmisetkin muuttamaan käyttäytymistään luontoystävällisempään suuntaan.

4.5 Ympäristöjournalismin tila ja tulevaisuus

Haastateltavat eivät pidä ympäristöjournalismin nykytilaa kovin hyvänä. Silti luottamus siihen, että ympäristöjournalismi on ja pysyy ja kehittyy, on haastateltavien keskuudessa vahva. Tulevaisuudessa kysyntää on haastateltavien mielestä etenkin kuluttajakeskeiselle ympäristöjournalismille, jossa kerrotaan, mitkä tuotteet ovat haitallisia ja mitä tulisi välttää. Toiviainen lisää tulevaisuuden selviytyjien joukkoon luontojournalismin:

Luontojournalismilla, jota esimerkiksi Suomen Luonto -lehti edustaa, on varmasti oma lokeroinsa joka ei ikinä häviä. (Toiviainen, P. 10.9.2013.)

Huolestuttavaksi piirteiksi haastateltavat mainitsivat sen, että erikoistumista vähennetään ja että ympäristötoimittajien pestejä on monissa lehdissä lakkautettu. Toimittajat ovat enenevässä määrin yleistoimittajia.

Erityisesti Toiviainen näkee tämän kehityskulun negatiivisessa valossa. Toiviainen perustelee näkemystään sillä, että monet ympäristöjournalismissa käsiteltävät aiheet ovat hyvin laajoja kokonaisuuksia ja vaativat näin ollen sitä, että toimittaja perehtyy kunnolla aiheeseensa.

Toiviainen ja Tuormaa pitävät ympäristöjournalismin nykytilan huonoimpana asiana sitä, että tutkivan journalismin määrä on laskussa, vaikka tilanteen pitäisi olla päinvastoin. Synkin tilanne on Toiviaisen mielestä ilmastojournalismissa, jonka hän sanoo olevan kriisissä. Ilmastoasioiden parissa touhuavat Toiviaisen mukaan sellaiset ihmiset, jotka ovat käytännössä yleistoimittajia ja pihalla kokonaisuudesta. Toimittajat eivät ole ajan tasalla ilmastoasioissa, eikä heillä ole riittävästi tietoa. Toiviainen haluaisi, että ilmastojournalismi nousisi kriisistään, mutta hän ei tiedä miksi se nousisi.

Olen jo vuosia vaatinut sitä, että toimituksissa pitäisi olla ilmastotoimittajia. Mutta ei sellaisia ole missään. Minäkään en ole sellainen. Ei minulla ole koskaan ollut mahdollisuutta keskittyä pelkästään ilmastokysymyksiin. Olen tehnyt sen [perehtymisen] omalla ajallani, omasta aloitteestani. (Toiviainen, P. 10.9.2013.)

Saavalainen näkee nykyisessä tilanteessa jotain hyvääkin: ympäristöaiheet ovat lyöneet itsensä sillä tapaa läpi, että taloustoimittajat tekevät paljon ympäristöjuttuja, samoin kuin politiikan toimittajat. Eri osastoilla on aihepiiristä kiinnostuneita toimittajia. Saavalainen vastustaa nurkkakuntaisuutta:

Ei pitäisi lokeroida, että minä olen ympäristötoimittaja ja vain minä saan tehdä ympäristöaiheisia juttuja. Se pitäisi ulottaa etenkin talouteen, se on se tärkein asia. (Saavalainen, H. 3.5.2013.)

Haastateltavien mielestä tiedotusvälineet käsittelevät riittävästi ympäristöaiheita suhteessa muihin uutisaiheisiin. Ympäristöaiheita nousee esiin myös muiden aiheiden yhteydessä esiin, mitä varsinkin Tuormaa pitää hyvänä asiana. Haastateltavat toivovat tulevaisuudessa julkaistavan enemmän positiivisia ympäristöjuttuja. Etenkin Tuormaa haluaisi lehtiin lisää pieniä arkielämän positiivisia esimerkkejä. Tuormaa ei voi sietää ihmisiä, jotka pilkkaavat esimerkiksi roskaamisesta kertovia juttuja kysyen, mikä vaikutus sillä on mihinkään. Tuorman vastaus heille on se, että jutulla on merkitystä, jos yksikin roska heitetään vähemmän maahan. Sekin on parempi kuin pelkkä nolla.

Uhkakuvana ympäristöjournalismin riippumattomuudelle – ja journalismin riippumattomuudelle ylipäätään – Saavalainen näkee viestintätoimistot, jotka pyrkivät kontrolloimaan toimittajien tekemisiä. Kyse on Saavalaisen mukaan viime vuosina ilmaantu-

neesta ammattiryhmästä, joka tuputtaa toimituksiin aggressiivisesti omia, valmiiksi räätälöityjä juttujaan. Jutuissa on usein viestintätoimiston valitsemat haastateltavatkin valmiina. Saavalainen sanoo vierastavansa tällaista menettelytapaa; hän haluaa itse tehdä omat juttunsa. Saavalainen lisää, ettei sellainen ole mitään ympäristöjournalismia, että hän kirjoittaa puhtaaksi viestintätoimiston tuottaman paketin ja pistää sen lehteen. Saavalainen kertoo myös, miten viestintätoimistojen väki, samoin kuin tiedottajatkin, soittelevat alituisesti hänen peräänsä. Erään tilanteen Saavalainen koki suorastaan pelottavana:

Vähän aikaa sitten olin tutkimuksessa, jossa minua haastateltiin. Tutkimus tehtiin sen takia, että miten viestintäihmiset voisivat hallita sitä, mitä ilmastoaiheista kirjoitetaan. Se oli jotenkin niin kummallista. Ja erittäin pelottavaa. (Saavalainen, H. 3.5.2013.)

Saavalaisen kohdalla hänen tapansa soittaa suoraan tutkijoille, eikä hoitaa asiaansa viestinnän henkilöiden kautta on johtanut siihen, että hänen välinsä ovat huonontuneet moneen eri tahoon:

Täytyy suhtautua kriittisesti myös ympäristöjärjestöihin sekä ympäristöhallintoon. Tämä on johtanut siihen, ettei minulle enää välttämättä anneta tietoa. Jos soitan vaikka Itämeren suojelukomissioon Helcomiin, kuten tein viime viikolla, ja kysyin yhdestä ympäristöministeriön asiasta, niin yhtäkkiä sain tietää että viisi ihmistä tietää tunnin sisällä siitä, että nyt se soittaa teille kohta. Tällainen hankaloittaa aikalailta toimintaa, jos minun täytyy mennä soittamaan jostakin toisesta puhelinnumerosta. Ehkä viestijöitä on nykyisin liikaa. (Saavalainen, H. 3.5.2013.)

4.6 Kuinka toimia ympäristökiistojen osapuolten kanssa

Haastateltavat korostivat tilannetajun, tunneällyn ja ihmistunteuksen merkitystä ympäristökiistojen osapuolten kanssa toimimisessa, sekä yleensäkin ihmisiä kohdattaessa. Avoimuus, asiallisuus ja ennakkoasenteettomuus ovat kaikkien mielestä tärkeitä. Saavalaisen asenne on kolmikoinen sovittelevin, kun taas Toiviainen ja Tuormaa esiintyvät tarpeen vaatiessa ärhäkkäämmiin.

Saavalainen korostaa ihmisten kunnioittamista ja arvostamista. Viranomaisia ja yrityksiä kohtaan voi hänen mielestään olla astetta kovempi. Heillä on vastuu ympäristöongelmien hoitamisesta, ja heiltä voi kysyä suoraan, miksi ette tee mitään. Ympäristötoimittajan työssä ei Saavalaisen mukaan pärjää hyökkäämällä ja sellaisella asenteella, että itse tietää jo kaikki vastaukset. Tuormaalla on keino virallisten tahojen kanssa toimimiseen. Se on siisti ja korrekti ulkoasu:

Kun on älyttömän korrektisti pukeutunut, niin pukumiehet eivät pysty asennoitumaan niin, että mikähän rehjuinen hippi tuokin on. Ne etsivät keinoa jolla ei puhuta asiasta, vaan siitä että tuo on tuon näköinen, ei varmasti maksa veroja. Kun käyttäytyy kohteliaasti ja täyttää ulkoiset kriteerit nuhteettomasta veronmaksajasta, kaikki menee hyvin. (Tuormaa, I. 24.4.2013.)

Tuorman mielestä toimittajien ei pidä sietää huonoa käytöstä sen enempää kuin kenenkään muunkaan. Hän kertoo joutuneensa muutaman kerran uhkaamaan rikosilmoituksen tekemisellä uhkaavan henkilön tavattuaan. Tuormaa tähdentää, ettei hän toimi näin sen vuoksi, että kokisi itseänsä loukatun, vaan koska ala-arvoista käytöstä ei tule suvaita:

Olen joutunut sanomaan, että jos vielä auot päätäsi, niin se on rikosilmoituksen paikka: ole hyvä, tässä on mankka auki. Kerran poromiehet sanoivat minulle, että on ennenkin tuommoisia suohon survottu. Sanoin takaisin, että survo sitten, äläkä vaan puhu siitä, en jaksa kuunnella tuollaista. Inhoan väkivallalla uhkailua ja mitätöintiä. (Tuormaa, I. 24.4.2013.)

Toiviainen ei ole joutunut Tuorman tapaan tilanteisiin, joissa on selkeä väkivallan uhka. Konfliktitilanteet ovat pysyneet pelkästään verbaalisella tasolla:

Jos olen jutuntekomatkalla, ja tulen siihen tulokseen että tähän puhuu ihan höpöjä tämä tyyppi, niin totta kai yritän saada hänet puhumaan itsensä pussiin. Mutta tietenkään en sillä aloita. Sillä tavalla ei saa ainakaan kuulla, mitä toinen oikeasti ajattelee. Jos esimerkiksi käyn jonkun ilmastoskeptikon kanssa juttusille, niin yleensä aloitan mahdollisimman selkeästi ja asiallisesti. Osoitan olevani kiinnostunut hänen näkemyksistään, mutta loppua kohden kyllä myös haastan kovasti. (Toiviainen, P. 10.9.2013.)

Tuormaa varoittaa luottamasta jutuntekomatkalla pelkästään ensimmäiseksi tavattuun ihmiseen. Kokonaisarvio on syytä muodostaa haastatteleamalla monia ihmisiä, ja katsoa sen perusteella mihin uskoo. Toiviainen on samoilla linjoilla: kaikkia osapuolia kuulemalla vasta voi oikeasti ymmärtää, mistä on kyse. Toiviaisesta on tärkeää rakentaa luottamuksellinen ilmapiiri, että haastateltava uskaltaa puhua. Tämä onnistuu sillä, että haastateltava voi aistia toimittajasta sen, että hän haluaa nyt vain ainoastaan tietää mitä tapahtuu. Ihmisiä on syytä lähestyä asia edellä, asiallisesti. Toiviainen myöntää, että kaikki on pohjimmiltaan kiinni henkilökemioista.

4.6.1 Esimerkkitapaus: sudet

Heli Saavalainen on joutunut työssään kirjoittamaan paljon susista. Hän kertoo huumanneensa kouriintuntuvasti, että harva eläin herättää yhtä paljon intohimoja puolesta ja vastaan kuin susi. Kyseessä on Saavalaisen sanoin niin herkkä ja kuuma aihe, että ihmiset ovat menettäneet suhteellisuudentajunsa täydellisesti. Saavalainen mainitsee menneensä petoasiassa niin pitkälle, että on suorittanut metsästäjäntutkinnon:

Kun tapaan metsästäjiä, jotka sanovat, että mitä sinäkin tästä asiasta tiedät, voin ottaa kortin esiin, että jotain minä tiedän, kun on kerran tällainenkin. Minähän en siis metsästä, mutta pystyn puhumaan heidän kanssaan tutkinnon ja kortin avulla samaa kieltä. (Saavalainen, H. 3.5.2013.)

Saavalainen osallistui helmikuussa 2012 Köyliön Lallintalossa järjestettyyn susi-iltaan, jossa tunteet kävivät kuumina. Valtaosa paikalla olijoista oli vahvasti sitä mieltä, että alueen sudet tulisi hävittää. Saavalainen kirjoitti tilaisuudesta jutun Helsingin Sanomiin 15.2.2012. Hän kertoo Susi-illasta seuraavasti:

Ihmiset ovat ihan oikeasti peloissaan. Kun minulta kysyttiin, kenen puolella olet, vastasin, ettei minun tarvitse onneksi olla kenenkään puolella. Vaikka toki olen kyllä kirjoittanut näkökulmia, joissa ilmaisen omat mielipiteeni, mutta varsinaisessa uutisessa en ole kenenkään puolella. En ole vielä toipunut Köyliön tilaisuudesta. Se oli ihan kammottavaa. Yhdeksänsataa ihmistä, ja se valtava kollektiivinen viha, joka siellä vallitsi. Mutta he olivat ihan tavallisia ihmisiä, joilla on tavallisia pelkoja, niin kyllä heitä pitää kuunnella, vaikka itse olisikin sitä mieltä, etteivät nä-

mä pelot eivät liity konkreettisesti suteen millään muotoa, vaan ihmisiä on aika paljon lietsottu susivihaan. Paikalla oli kyllä ihan fiksujaikin ihmisiä, ja myös älykkäitä näkökantoja esitettiin. Eräs äiti esimerkiksi kertoi, että hänen poikansa meni taksilla kouluun susien takia. Hän sanoi, että äitinä en pysty selittämään huolta pois lapsista. Että kukaan ei voi sanoa, kuinka todellinen riski on. Toisaalta kukaan ei voi taata turvallisuutta. Hän ei halua, että oma lapsi on se, johon riski todentuu. Nämä näkökannat täytyy myös tuoda esille. Ihmiset pelkäävät susia, ja kyllä ne pelot ovat ihan todellisia. Heillä on ihan todellinen huoli asiasta, eikä sitä saa missään nimessä väheksyä. (Saavalainen, H. 3.5.2013.)

4.6.2 Vihaposti

Haastattelijoiden kokemukset vihapostista olivat keskenään tyystin erilaiset. Toiviainen ei ole saanut henkilökohtaista vihapostia, kun taas Saavalaiselle sitä on tullut paljonkin. Tuormaa sijoittuu keskiväliin. Toiviainenkaan ei ole kuitenkaan täysin välttynyt vihapuheelta. Hän kertoo, että internetin keskustelupalstoilla häntä on haukuttu kaikenlaisilla haukkumasanoilla.

Haastateltavien oma suhtautuminen hyvin negatiiviseen palautteeseen vaihtelee sekin hyvin paljon. Tuormaata ei kiinnosta lainkaan, mitä lukijat pitävät hänen jutuistaan. Hän kertoo, että on aina halunnut juttujensa kanssa nukkua yönsä rauhassa. Saavalainen edustaa toista ääripäätä. Häntä tuntemattomien lähettämä vihaposti ahdistaa ja huolestuttaa. Asiallisempiin posteihin hän kertoo vastaavansa, yleensä sanoin 'kiitos palautteesta, pidän tämänkin asian mielessä'.

Ilmastonmuutos on Saavalaisen mukaan sellainen aihepiiri, josta tulee välittömästi valtava määrä sähköpostia. Palaute on toisinaan asiallista, mutta yleensä se ei sitä ole. Sävyltään palaute on vihaisen sijaan ennemminkin halventavaa ja alentavaa. Saavalaista on nimitelty muun muassa töpselitytöksi. Varsinaista vihapostia Saavalainen on saanut su-siasiaa käsittelevistä teksteistään. Saavalainen ei ole kuitenkaan kokenut vielä, että haukkumiskirjeet olisivat ylittäneet sen rajan, että hän tekisi niistä ilmoituksen poliisille. Hänen tietoonsa on tosin kantautunut, että Varsinais-Suomessa toimiville kollegoille on tullut suoranaisia tappouhkauksia. Saavalainen kertoo saamastaan postista näin:

Olen saanut sähköpostia, jossa sanottiin että tekisin palveluksen koko suomalaiselle yhteiskunnalle jos lähtisin Huippuvuorille retkeilemään ilman asetta. Eli toivottiin, että olisin kuollut. Saan hirveän henkilökohtaista postia ihmisiltä, joita en tunne enkä ole koskaan nähnyt. Elämymatkojakin on kyllä tarjottu: voisin kuulemma mennä metsäautotien päähän yöllä kävelemään ilman taskulamppua. Vähän huvittavaa, mutta välillä aina mietin että mikä saa ihmiset sanomaan tuollaista. Yleinen haukkumiskirje on myös sellainen, jossa minua kutsutaan kiilusilmiiä suojelevaksi hyvinvointi-viherpiipertäjäksi, joka ei ymmärrä elämän tavallisista ongelmista mitään. Se on aika paljon sanottu tuntemattomalle ihmiselle. (Saavalainen, H. 3.5.2013.)

Vihapostien lähettäjät eivät piiloudu nimimerkkien suojiin, vaan suurin osa viesteistä on omalla nimellä kirjoitettuja. Asialliseen kritiikkiin Saavalainen pyrkii vastaamaan. Yleinen hänelle suunnattu kommentti on se, että Saavalaisen on helppo suojella susia Kehä Kolmosen sisäpuolella. Tähän Saavalainen vastaa, että hän viettää puolet ajastaan susireviirillä Kainuussa, eli hänellä on kyllä omakohtainenkin tuntuma asian tähän puoleen. Saavalainen on työssään joutunut miettimään susiongelmaa paljon. Hän kiteyttää ajatuksensa seuraavasti:

Sudet, en enää tiedä mihin ne liittyvät, eivät ainakaan ympäristöön. Susiin on ladattu kaikki ihmisten kokemat negatiiviset tunteet, lähinnä EU-vastaisuus. Susi on se kaukainen vihollinen, johon maaseudun väki voi purkaa itseänsä. (Saavalainen, H. 3.5.2013.)

4.7 Ympäristötoimittajan tärkeimmät työvälineet

Haastateltavat listasivat ympäristötoimittajan tärkeimmiksi työvälineiksi laajan yleissivistyksen, ympäristöaiheiden terminologian ymmärtämisen ja suhteellistamisen tajun, hyvän kielitaidon niin suomen kuin englanninkin suhteen, asenteen jolla tehdä töitä, sekä huumorin ja itseironian.

4.7.1 Yleissivistys

Kattava yleissivistys on haastateltavien mielestä elintärkeä ympäristötoimittajan työssä. Yleissivistyksellä haastateltavat tarkoittavat sanan varsinaisen merkityksen lisäksi uusien

asioiden opiskelua sekä tiedonhankintaa. Ympäristötoimittajan täytyy ymmärtää ja olla valmis omaksumaan tietoa biologiasta, taloudesta, tekniikasta, kemiasta, ilmastotieteestä ja ihmisten käyttäytymisestä. Psykologian ymmärtäminen on tärkeää erityisesti Tuorman mielestä; ympäristöjuttuja ei voi tehdä, jos ei ymmärrä elämästä eikä ihmisistä mitään. Monessa asiassa ei ole Tuorman mukaan edes kysymys faktoista, vaan siitä, miten toimii jonkin tietyn ammattikunnan sisäinen psykologia, niin toimittajien kuin maanviljelijöiden tai teollisuuden parissa työskentelevien.

Saavalaisen mielestä yleissivistyksen paras puoli on siinä, että kun etukäteen tietää faktat, pystyy reagoimaan nopeasti ja ymmärtämään, miten isosta asiasta on kyse. Toiviainen painottaa tietovarannon kartuttamiseksi hyvän englannin taidon omaamista. Englanti on tieteen kieli, ja etenkin ilmastotieteestä ei ilman sitä saa juurikaan selvää. Tärkeää on Toivaiaisen mukaan myös omata hyvät istumalihakset, terävä pää ja hyvä internetyhteys:

Kaikki tarvittava tieto löytyy netistä. Sinun täytyy vaan perehtyä perehtymisen jälkeen kaikkiin kommervenkkeihin, miten maapallo toimii. Sitä ei tietysti haittaa se, että keskustele kasvokkain tutkijoiden kanssa, mutta se ei ole välttämättömyys. (Toiviainen, P. 10.9.2013.)

Haastateltavat myöntävät, että suuriin aihekokonaisuuksiin perehtyminen vie runsaasti aikaa. Oppiminen on tosin siitä hyvä sijoitus, että tietoa voi käyttää aina uudelleen ja uudelleen. Tuormaa kommentoi seuraavasti:

Jos jaksaa perehtyä vaikka Suomen hakkuumäärien tutkimiseen, voi tätä tietoa käyttää kymmenen tai kaksikymmentä vuotta. Se on todella iso pääoma. Tai jos ottaa jotakin tiettyä juttua varten selvän siitä, kuinka kemikaalit käyttäytyvät, niin siitä on loputon hyöty jutun jälkeenkin. (Tuormaa, I. 24.4.2013.)

4.7.2 Terminologia

Tuormaa pitää terminologian osaamista ympäristöasioiden avaimena. Toimittajan on hyvä hallita niin julkisen vallan kuin liike-elämän edustajien käyttämä terminologia. Tyhmiä kysymyksiä saa ja pitää tehdä kokonaisuuden ymmärtääkseen. Tiedotustilai-

suuksissa käytetyt termit kuulostavat usein hyvältä, mutta kun niitä lähtee purkamaan, voi totuus olla toinen. Valitettavan useat toimittajat ovat Tuormaan mukaan terminologian pauloissa ymmärtämättä, mistä kokonaisuudessa on kyse. Tuormaan esimerkkitaupaus on Talvivaaran taannoisen tiedotustilaisuuden poikimista uutisista:

Talvivaaran edustajat kertoivat yhtiön laskevan puhdistettuja jätevesiä luontoon. Mutta miten niitä oli puhdistettu? Happamaan oli kaadettu emäksistä ainetta happamuuden laskemiseksi. Loppuliemessä oli suolaa kolminkertainen määrä meriveteen verrattuna, eikä sitä ollut kukaan puhdistanut. Mutta kun luet lehtiä tai katsot uutisia: 'puhdistettu jätevesi laskettu. (Tuormaa, I. 24.4.2013.)

4.7.3 Suhteellistaminen

Havainnollistaminen on haastateltavien mielestä tärkeää ympäristöjutuissa, jotta lukijat saisivat helposti hahmoteltavan käsityksen asioiden mittasuhteista. Lukijoille on hyvä tarjota mahdollisimman tuttu vertauskohde, jollaiseksi Saavalainen tarjoaa Eduskuntataloa ja Tuormaa Nuuksiota.

Toinen seikka, mihin suhteellistamista on hyvä käyttää, on esimerkiksi teollisuuden ajamat hankkeet. Tuormaalla on esimerkki vuosikymmenten ajan ajetusta Vuotoksen allashankkeesta, joka haudattiin viimein elokuussa 2013:

Allashankkeen asiamiehet puhuivat siitä, miten Vuotoksen allas pelastaa Suomen. Vuotoksen allas olisi teholtaan 35 megawattia, kun Suomi käyttää kuussa maksimissaan 15000 megawattia. Kysymys ei ole energiasta, vaan siitä, että voimayhtiö saisi sahaamisesta ja altaan teosta 20-40 -kertaisen katteen itselleen. (Tuormaa, I. 24.4.2013.)

4.7.4 Asenne

Haastateltavat näkevät, että lähtökohta ammattitaitoiselle, hyvälle työlle on se, että ihminen on kiinnostunut tekemästään työstä. Tämä pätee myös ympäristötoimittajan työhön. Haastateltavien mielestä asioita, ihmisiä ja ilmiöitä tulee lähestyä avoimesti ja

ennakkoluulottomasti. Tätä painottaa erityisesti Saavalainen. Silti toimittajan, ympäristö-liitteellä tai ilman, ei pidä olla kenenkään kaveri.

Ympäristötoimittajalla ei saisi olla niin voimakkaita ennakkoasenteita, etteikö niitä voisi muuttaa mikäli ne osoittautuvat virheellisiksi. Itselle täytyy osata nauraa, eikä itsensä nolaamista pidä pelätä. Tuormaa tähdentää, että virheitä tehdessä niiden korjaamista ei tarvitse hävetä.

Toiviaisen mielestä oikea asenne on se, että totuus tulee ensin. Hän on joutunut tämän vuoksi kiperiin tilanteisiin, viimeksi blogikirjoituksensa takia, jossa hän arvosteli kovasanaisesti Ylen A-studion ja verkkouutisten juttuja siitä, että ilmastonmuutos olisi py-sähtynyt:

Näinhän ei saisi talon sisältä tehdä. Kirjoitin blogitekstini Yle Tieteen mandaatilla. Annoin tulla ihan täyslaidallisen, ja näin jälkeenpäin olen kuullut, että ajankohtaistoimituksessa ollaan oltu aikalailla helisemässä. Se ei tosin johdu pelkästään minun jutustani, vaan siitä, että toimituksessa oli tehty aika isoja töppäyksiä. Eipä niitä siellä varmasti miellyttänyt, että talon sisältä vielä tiedetoimittaja hakkaa päälle, vieläpä julkisesti. Laitan kyllä itseni ja positioni likoon, jos siitä jotain seuraa, niin sitten seuraa. (Toiviainen, P. 10.9.2013.)

Hyvään asenteeseen kuuluu myös haastateltavien mielestä uusien näkökulmien etsiminen juttujen tekoon. Tuormaan mielestä olisi hienoa, jos jutun perusteella ihmiset rohkaistuisivat sanomaan ääneen positiiviset tunteuksensa:

Että ihmiset uskaltaisivat ihan iloisesti sanoa, että rakastavat liito-oravia! Niin, että sellainen perinteinen nöyristely ja anteeksipyyntely olisi tiessään, että anteeksi kun olen tällainen luonnonsuojelija, mutta rakastan liito-oravia. (Tuormaa, I. 24.4.2013.)

Haastateltavat ovat tuskastuneita siihen, että samoja ja vanhoja asioita julkaistaan uusina uutisina. Toiviaisen mielestä tämä pätee erityisesti ilmastonmuutos-uutisointiin. Hyvät jutut syntyvät haastateltavien mielestä omasta kiinnostuksesta, kun alkaa ihmetellä jotakin asiaa. Saavalainen kirjoitti mehiläisiä tappavasta myrkyistä, jonka kieltämistä Suomi vastusti. Juttu kirvoitti pian jatkoa:

Rupesin miettimään, että hitto soikoon, mitä kaikkea tuonne meidän pelloille laitetaan? Jos ruuanvalmistuksessa käytetään nikotiinimyrkkyä, niin mitä muuta sinne laitetaan? Otin asiasta selvää. Kun olen isossa lehdessä, niin pystyin tekemään sen. Tällä tavoin syntyvät minun mielestäni parhaat jutut. Kun mieltii itse, miksi tämä on näin? (Saavalainen, H. 3.5.2013.)

Tuorman mielestä toisinaan musta huumorikin on paikallaan juttujen teossa, vaikka hän varoittaa sen olevan vaarallinen taiteenlaji, jota moni ei ehkä ymmärrä.

Tuormaa korostaa huumorin ja itseironian tärkeyttä ympäristötoimittajan työssä:

Tunnen aika paljon ympäristöihmisiä, joilta nämä ominaisuudet puuttuvat. Ne ovat niin synkkiä, että jos olisin niiden seurassa kapakassa, niin en kestäisi viittä minuuttia kauempaa. Pitääkö kaiken olla niin tylsää ja ryppyotsaista, se on kerrassaan masentavaa. Hulluus ja huumori on tärkeää. Jos jokin menee perseelleen, niin ei muuta kuin fuck you ja eteenpäin vaan! (Tuormaa, I. 24.4.2013.)

4.8 Yksi ympäristöjournalismin tabu

Viimeinen haastattelukysymys koski ympäristöjournalismin tabuja. Onko sellaisia olemassa? Haastattelijat kokivat, ettei mikään ympäristöjournalismin liittyvä aihe ole heille itselleen pelättyä tai kiellettyä. Haastateltavien asenne tabuja kohtaan on se, että niitä pitää pyrkiä rikkomaan. Haastateltavista ainoastaan Toiviaisella oli tarjota aihe tabuksi: se on se, ettei saa sanoa että toivo on mennyttä. Toiviainen kohtasi tämän kirjoittaessaan alkuvuodesta 2013 jutun ”Kahden asteen kriisi – ilmaston suojeleminen loppu”. Toiviainen kertoo seuraavasti:

Syytin aika kovin sanoin ympäristöliikettä siitä, että on tuudittauduttu ”kyllä kaikki hyvin menee”-asenteeseen. Että kyllä ilmaston lämpenemisessä pysytään kahden asteen alla, ettei ole maailmanloppua edessä. Siitä nousi aika iso haloo. Kaikkein hätkähdyttävien asiain siinä oli se, että ei saa sanoa että toivo on mennyt. Sen sanominen on selvästi tabu. (Toiviainen, P. 10.9.2013.)

Toiviaisen mukaan on kummallista, että vaikka kaikki faktat kertovat että ilmastokatastrofi on tulossa eikä toivoa ole, niin sitä ei saa julkisesti sanoa. Sen ovat Toiviaiselle

kertoneet myös eräät ympäristöviranomaiset. Ympäristöviranomaisten reaktio on sikäli ymmärrettävä, että vaikka he jakaisivat Toiviaisen näkemyksen asiasta, eivät he voi sitä julkisesti sanoa. Viranomaiset ovat vastuussa yhteiskunnan vakaudesta.

Toiviaisen mukaan ympäristöliikkeiden väki kantaa samaa tabua. Yleinen mielipide on se, ettei saa antaa negatiivista viestiä vaan aina täytyy sanoa, että on toivoa, kunhan vain toimisimme oikealla tavalla. Vaikka toivoa ei heidänkään mielestä olisi, täytyisi julkisesti sanoa päinvastaista.

5 Johtopäätökset

Pohdin opinnäytetyössäni ympäristöjournalismin pelisääntöjä ja sitä, miten luovia toimittajana voimakkaita tunteita herättävien asioiden ristiaallokossa. Kuinka ympäristötoimittajan on syytä toimia ympäristökiistojen vastapuolten välisessä konfliktissa? Tämä kysymys synnytti jatkokysymyksiä muun muassa toimittajan roolista, etiikasta, objektivisuudesta, toimittajan tärkeimmistä työvälineistä sekä talouden ja ympäristön välisestä suhteesta.

Haastattelujen perusteella vaikuttaa siltä, että ympäristökiistojen osapuolia on syytä kohdella kiihkottomasti ja ennakkoluulottomasti. Kun ihmisiä lähestyy avoimin mielin, asia edellä ja kunnioittavasti, luodaan puitteet luottamuksellisen ilmapiirin syntymiselle. On tärkeää, että toimittajasta voi aistia sen, että hän haluaa vain yksinkertaisesti tietää, mitä on tapahtunut, ilman puolueellisuutta tai ennakoasenteita.

Ihmistuntemus, tunneäly ja tilannetaju ovat suureksi avuksi osapuolten kanssa toimittaessa. Hyökkäävällä ja kaikkitietävällä asenteella ei ympäristötoimittajan työssä pärjää.

Tosin viranomaisia ja liikemaailmaa kohtaan toimittaja voi esiintyä asteen kovempänä kuin yksityishenkilöiden kanssa tekemisissä oltaessa.

Toimittajalla ei saisi olla niin voimakkaita ennakkoasenteita, etteikö niitä voisi muuttaa, jos ne osoittautuvat virheellisiksi. Itselle täytyy osata nauraa, eikä itsensä nolaamista pidä hävetä. Työssä on olennaista se, että toimittaja on perillä siitä, mitä kirjoittaa. Tyhmien kysymysten esittämistä ei pidä pelätä, tärkeintä on se, että asia tulee ymmärretyksi. Tyhmit kysymykset voivat paljastaa, mitä aukottomaksi maskeerattu tieto saattaa piilotella takanaan.

Ympäristötoimittajan tärkeimmät työvälineet ovat laaja yleissivistys, ympäristöaiheiden terminologian ymmärtäminen ja suhteellistamisen taju, hyvä englannin kielen taito sekä oikeanlainen asenne työhön.

Yleissivistys on ympäristötoimittajan työn edellytys. Se auttaa reagoimaan nopeasti tilanteisiin ja ymmärtämään, mistä on oikein kyse. Vaikka sivistyksen kartuttaminen onkin työlästä ja aikaa vievää, on se siitä hyvä sijoitus, että tietoa voi käyttää aina uudelleen ja uudelleen. Englannin osaamista on syytä vaalia, sillä englanti on tieteen kieli. Varsinkin ilmastoasioista on vaikea saada tolkkua ilman sitä.

Terminologiaa puolestaan tarvitaan eritoten viranomaisten ja yritysmaailman edustajien kanssa toimittaessa. Tiedotustilaisuuksissa käytetyt termit saattavat kuulostaa usein hyvältä, mutta kun niitä lähtee purkamaan, voi totuus olla toinen.

Suhteellistaminen on hyödyllistä, jotta lukijat saisivat helposti hahmoteltavan kuvan muuten vaikeaselkoisista asioista.

Talous ja ympäristö ovat voimakkaasti toisiinsa kietoutuneet käsitteet. Ympäristötoimittajien on nähty perinteisesti olevan ympäristön puolella taloutta vastaan, mutta enää se ei pidä paikkansa. Ympäristön ja talouden tarpeet ovat törmäyskurssilla, mutta tämä ei tarkoita sitä, etteikö niitä voisi sovittaa yhteen. Yrityksillä ei ole nykyaikana varaa väheksyä ympäristöongelmia niin talous- kuin imagosyistäkään.

Toimittajan rooliin vahvasti liitetty objektiivisuuden ihanne on käytännössä mahdotonta toteuttaa. Ympäristökiistoista uutisoitaessa täytyy aina tehdä valinta, kenelle antaa ensimmäisen puheenvuoron. Lisäksi objektiivisuus käy sitä vaikeammaksi, mitä enemmän tieto alkaa saada yhteiskunnallisia ulottuvuuksia.

Ympäristötoimittajan tulisi olla tarkka riippumattomuudestaan. Journalistisen työn tulisi tukeutua vain tieteellisesti todistettuihin faktoihin. Yksi uhkatekijä ympäristöjournalismin riippumattomuudelle ovat viestintätoimistot sekä suurten organisaatioiden tiedottajat, jotka pyrkivät aktiivisesti puuttumaan toimittajan työhön.

Ympäristöjournalismin yksi tärkeimmistä tavoitteista on saada sekä ihmiset että yritykset muuttamaan käyttäytymistään luontoystävällisempään suuntaan. Ilmastonmuutoksen hillitsemiseksi ja alati hupenevien luonnonvarojen säästämiseksi tämä on suorastaan elintärkeää. Vaarana on se, että ihmiselle käy kuten dodoille.

Lentokyvytön ja hyväntahtoinen lintu dodo eli Maurutiuksen saarella aina 1600-luvun lopulle saakka. Sen kohtaloksi koitui ihmisten tulo saarelle. Dodoja metsästettiin ruuaksi, mutta varsinaisen kuoliniskun lajille antoivat ihmisen mukanaan tuomat eläimet, jotka saalistivat dodoja ja niiden munia. Dodon kohtaloksi koitui sen kyvyttömyys muuttaa käyttäytymistään; dodot munivat kerrallaan vain yhden munan, eivätkä ne ymmärtäneet pelätä saalistajiaan. Ihmisen kohtalonkysymys on sama: pystymmekö me muuttamaan käyttäytymistämme? Eroamme dodoista siinä, että me tiedostamme lajiamme uhkaavan vaaran. Dodon nimi on portugalia. Se tarkoittaa tyhmää.

6 Pohdinta

6.1 Tutkimuksen arviointi

Katson onnistuneeni tutkimuksen teossa hyvin. Minulla on ollut koko tutkimusprosessin ajan selkeä visio siitä, mitä olen tekemässä ja mitä työltäni haluan, joten haastattelumateriaalista muokkaamani tutkimusaineisto vastaa näin ollen odotuksiani. Mielelläni olisin tehnyt tutkimuksesta paljon pidemmänkin.

Koin, että haastatteluvalintani ja itse haastattelujen anti ovat molemmat onnistuneita, sillä aineistoksi kertyi sekä sisällyksekäitä että näkemyksellisiä mielipiteitä ja havaintoja niin ympäristötoimittajan työstä, historiasta ja roolista, sekä myös näkemyksiä ammattialan tulevaisuudesta.

Haastateltavieni määrä on hyvin pieni. Vain kolmea ympäristötoimittajaa haastattele-malla ei ymmärrettävästi voi yleistää tuloksia kokonaisvaltaiseksi ympäristöjournalismin analyysiksi. Tulokset ovatkin enemmän suuntaa antavia kuin lopullisia totuuksia ympäristöjournalistin työstä.

Haastattelukysymysten laadinnassa olisin voinut onnistua paremmin. Esimerkiksi kysymykseni toimittajan roolista oli johdatteleva, kun vaihtoehdoiksi on annettu raportoi-ja ja valistaja – tai molemmat. Onnekseni haastateltavat eivät yhtä lukuun ottamatta tarttuneet tähän syöttiin, vaan puhuivat asiasta omilla sanoillaan. Haastattelutilanteissa olisin voinut esittää paikoin enemmän tarkentavia kysymyksiä ja vaatia selvennystä epäselviin kohtiin.

Mielenkiintoisia aiheita jäi auttamattomasti työni ulkopuolelle. Tosin rajausta oli olo-suhteiden pakosta välttämätöntä suorittaa, ettei tutkimus olisi paisunut yli äyräidensä, sekä tietenkin myös siksi, että tutkimuksen punainen lanka säilyisi ilman pahempia rön-silyjä.

6.2 Lopputyön arviointi ja idea jatkotutkimukseen

Asia, johon olisin voinut varautua etukäteen paremmin, oli sopivien haastateltavien saaminen. Tein kaksi haastattelua kevään 2013 aikana, mutta lopetin loppukeväästä aktiivisen haastateltavien etsimisen siinä uskossa, ettei se tuota minulle ongelmia. Tämä oli jälkeenpäin katsottuna virhe, sillä haastattelujen saaminen oli kesän jälkeen kiven alla. Suureksi onnekseni Pasi Toiviainen lupautui haastateltavakseni kiireellisestä aikataulustaan huolimatta. Mikäli olisin jatkanut loppukevällä haastattelupyyntöjen lähettämistä ympäristötoimittajille, en olisi ollut asian suhteen pulassa syksyllä.

Jatkotutkimukselle suotuisaksi aiheeksi nostan haastateltaville esittämäni viimeisen kysymykseni: ”Onko ympäristöjournalismissa tabuja?” Tämä olisi herkullinen aihe tutkittavaksi, mutta se vaatisi paljon kolmea haastateltavaa suuremman otannan, sillä oletuksella ettei kaikilla haastateltavilla ole asiaan sanottavaa, tai että heidän mielestään tabuiksi luettavia aiheita ei ympäristöjournalismissa esiinny.

Opinnäytetyön kirjoittaminen on ollut antoisa prosessi. Työn aikana oma ajattelu on syventynyt ja täsmentynyt. Koen saaneeni opinnäytetyöni ansiosta sellaista tietoa, josta on varmasti hyötyä toimittajan ammatissa. Uskon ja toivon, että opinnäytetyöstäni on apua kaikille ympäristötoimittajiksi aikoville.

7 Lähteet

HAASTATTELUT:

Saavalainen, Heli. 3.5.2013. Helsinki

Toiviainen, Pasi. 10.9.2013. Helsinki

Tuormaa, Ismo. 24.4.2013. Vantaa

LÄHDELUETTELO:

Engblom, Anna. 2013. Viherpesu – harhaanjohtavaa viestintää. Amk-opinnäytetyö.

Lahden Ammattikorkeakoulu. Lahti. Luettavissa:

http://publications.theseus.fi/bitstream/handle/10024/59046/Engblom_Anna.pdf?sequence=4. Luettu 20.9.2013.

Eskola, Jari & Suoranta, Juha. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Vastapaino. Tampere.

Hagelin, Heidi. 2003. Ympäristöhakemisto 2003. Alma 360 Asiakasmedia. Helsinki. Sivut 4-5.

Hakala, Harri & Välimäki, Jari. 2003. Ympäristön tila ja suojele Suomessa. Gaudeamus Kirja/ Yliopistokustannus University Press Finland. Helsinki.

Heiskanen, Eva (toim.). 2004. Ympäristö ja liiketoiminta. Gaudeamus Kirja. Helsinki.

Innanen, Piia. 2008. Ihanteena luontokeskeisyys. Kotkan kuudesluokkalaisten luontosuhteet. Kasvatustieteen pro gradu –tutkielma. Tampereen yliopisto. Hämeenlinna.

Luettavissa:

<http://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/80464/gradu03450.pdf?sequence=1>

Luettu 2.4.2013.

Juppi, Pirita. 2002. Terroristeja, Disney-sukupolvea vai eettistä etujoukkoa? Eläinoikeusliike määrittelykamppailun ja marginalisoinnin kohteena suomalaisessa sanomalehdistössä. Journalistiikan lisensiaatintyö. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä.

Luettavissa:

<https://jyx.jyu.fi/dspace/handle/123456789/8588>

Luettu 17.3.2013.

Jyväskylän yliopisto. 2013. Ankkuroitu teoria eli grounded theory.

Luettavissa:

<https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/menetelmapolkuja/menetelmapolku/aineiston-analyysimenetelmat/ankkuroitu-teoria-eli-grounded-theory>

Luettu 6.11.2013

Kantola, Etti. 2003. Vihreät vaikuttajat ympäristötiedon jakajina. Ympäristöjournalistien aatteita teoriassa ja käytännössä. Journalistiikan pro gradu –työ. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä.

Luettavissa:

<https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/8535/G0000402.pdf?sequence=1>. Luettu 1.4.2013.

Kotkavirta, Jussi & Nyysönen, Seppo. 1996. Ajatus – Etiikka. Wsoy. Porvoo.

Kunelius, Risto. 1997. Viestinnän vallassa. Johdatusta joukkoviestinnän kysymyksiin. Wsoy. Helsinki.

Lappalainen, Iris (toim.). 1991. Toimittajan toinen luonto. Näkökulmia ympäristöjournalismiin. Forssan kirjapaino Oy. Helsinki.

Nieminen, Hannu & Pantti, Mervi. 2012. Media markkinoilla. Johdatus joukkoviestintään ja sen tutkimukseen. Vastapaino. Tampere.

Pietarinen, Juhani. 1993. Ihmiskeskeinen ja luontokeskeinen ympäristöetiikka.

Teoksessa A. Kajanto (toim.). Ympäristökasvatus. Gummerus Kirjapaino Oy. Jyväskylä. Sivut 33-45

Rissa, Kari. 2006. Ympäristöhakemisto 2006. Alma 360 Asiakasmedia. Helsinki. Sivu 7.

Sipilä, Meeri. 2011. ”Kuvasta katsoo piinattu eläin” – eläinoikeusliikkeen media-aktivismi Tarhauskielto-kampanjassa talvella 2010. Tiedotusopin pro gradu –tutkielma. Tampereen yliopisto. Tampere.

Luettavissa:

<http://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/82668/gradu05171.pdf?sequence=1>.

Luettu 3.3.2013.

Suhonen, Pertti. 1994. Mediat, me ja ympäristö. Tammer-Paino Oy. Tampere.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Tammi. Helsinki.

Vilka, Leena. 1998. Oikeutta luonnolle. Ympäristöfilosofia, eläin ja yhteiskunta. Yliopistopaino. Helsinki.

Vilka, Leena . 2003. Ympäristöetiikka. Vastuu luonnosta, eläimistä ja tulevista sukupolvista. Yliopistopaino. Helsinki.

Yle Opettaja.tv. Luonnonvarat.

Luettavissa: <http://opettajatv.yle.fi/teemat/aine/21/115/165> .

Luettu 14.10.2013

Öster, Harriet. 2005. Ympäristöhakemisto 2005. Alma 360 Asiakasmedia. Helsinki. Sivu 8.